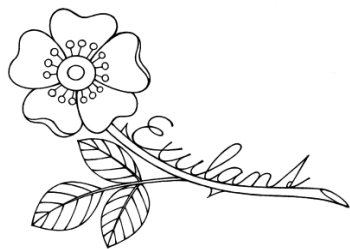

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 62 (2/2026)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

dostává se Vám do ruky další číslo našeho věstníku. Hodně věcí se událo v uplynulém půlroce. V lednu k nám doputovala smutná zpráva o úmrtí naší dlouholeté členky sestry Drahoslavy Rut Nývltové. S Rut jsem hovořila naposledy telefonicky 9. ledna, kdy jsme společně plánovaly další exulantské akce. Výstavu v Jimramově, květnový zájezd do západních Čech, smály se, že za dva roky uplyne 400 let od odchodu Jana Amose Komenského do exilu, a že naplánujeme s městem Lešnem velkou akci na níž bude Rut, dá-li Pán, přednášet. Ale Pán měl jiné plány, Rut nás již předešla Domů. Jsme vděční za její aktivní činnost ve spolku Exulant. Dlouho působila v našem výboru, účastnila se všech konferencí, zájezdů – vždy si brala na akcích a zájezdech na starost náš zpěv. Měla s námi trpělivost, byla laskavá a vstřícná. A věřte, že to někdy bylo velice těžké udělat z nás zpěváky...

Práce na naplánovaných akcích ale pokračuje. Na výstavě v Jimramově spolek zastupoval bratr Josef Čáp, na zájezd jsme sice vyrazili bez Rut, ale nezapomněli si zazpívat u desky v Oráčově i s tichou vzpomínkou na ní. A velkou akci v Lešně připravujeme.

V tomto čísle také naleznete informaci o akcích, které plánujeme na další půlrok. Věnujte, prosím, proto pozornost hlavně tradičnímu setkání na konci srpna ve Třech Sekerách a naší konferenci, která se uskuteční v září v baptistickém sboru Na Topolce v Praze, po níž bude následovat členská schůze.

Ráda bych Vám všem, za náš celý tým, poděkovala za Vaši přízeň, Vaši účast na našich akcích a Vaše dary, které nám pomáhají pokračovat a vymýšlet další.

A tak, moji milovaní bratři, buďte pevní, nedejte se zvíkat, buďte stále horlivější v díle Páně; vždyť víte, že vaše práce není v Pánu marná. (1Korinským 15,58)

Kateřina Tomínová

Žalm 92

Biblická kniha „Žalmy“ je knihou starozákonní poezie. Obsahuje v našich Biblích 150 oslavných písní, vyznání, proseb, díky, dokonce i proroctví. I v některých zpěvnících najdeme zhudebněných všech 150 žalmů. Zastavme se nyní společně u žalmu 92. Musel jsem o něm letos na jaře hodně přemýšlet a uvědomil jsem si, jak je úžasně aktuální i v dnešní době, kdy je naše společnost zaplavena vlnami nedůvěry, beznaděje, strachu z budoucnosti, snahami jiné podvést, zbohatnout za každou cenu a podobně.

Kraličtí vyjádřili obsah tohoto žalmu následujícími slovy: „Církev probudivší se k chvále Boží, skutky jeho rozvažuje, bezbožníků rychlé zkažení, své pak zvelebení a neskonale věřících blahoslavenství pak předpovídá.“

Chválení Pána Boha není pustou frází. Vychází z uvědomování si toho, kdo Pán Bůh je, jaký je, co učinil, co dělá a jak se to týká právě nás. Společenství s Pánem Bohem a pohled na jeho dílo nás vede od snadno nás svírajícího pesimismu k radosti a chválení

Pána Boha. Žalmista to vyjádřil velmi výstižně: „*Jak dobré je vzdávat Hospodinu chválu, tvému jménu, Nejvyšší, pět žalmy, hlásat zrána tvoje milosrdenství a v noci tvou věrnost... Hospodine, svými skutky působíš mi radost, plesám nad činy tvých rukou. Tvoje činy, Hospodine jsou tak velkolepé, tvoje záměry jsou přehluboké!*“ (Ž 92, 2-3; 5-6)

Nejen tento žalm, ale také mnohé další žalmy i jiná biblická místa nás vedou k oslavování a chválení Pána Boha, protože je dobrý a věčně trvá jeho milosrdenství. On nás neopouští ani ve chvílích, kdy se nám nedaří nebo nám je z různých důvodů těžko. Smíme ho nejen chválit, ale také k němu volat o pomoc. A nezapomínejme za ni také děkovat! Vědomí toho, jaký Pán Bůh je a kým je pro nás, nás zbavuje mnohých obav z toho, co se nás bezprostředně týká, ale i toho, co je hroživé na druhém konci světa.

To, že se nás leccos bolestivě dotýká, s tím musíme počítat všichni, věřící i nevěřící. Věřící navíc musí počítat i s nepochopením nebo dokonce s pronásledováním od širší společnosti, a dokonce i od svých blízkých. Pán Ježíš v kritické chvíli, kdy se blíží jeho zatčení a ukřižování a připravuje na to své učedníky, říká: „*Ale nejsem sám, neboť Otec je se mnou. To jsem vám pověděl, abyste našli ve mně pokoj. Ve světě máte soužení, Ale vzchopte se, já jsem přemohl svět.*“ (Jan 16,32b-33) To je i naše naděje. Nedívejme se jen na okolnosti, nenaslouchejme jen negativním zprávám, které se na nás valí ze všech stran, ale začínejme každý den chválením úžasného Pána Boha!

Šedmý až desátý verš najednou mění téma. Ukazují na to, jak to vypadá s lidmi, kteří o Pánu Bohu ani nevědí, lidmi nepřemýšlejícími o tom, co nás přesahuje nebo těmi, kteří jednají jen podle svého rozhodnutí – svévolně, aniž by brali v úvahu Boží existenci, Boží dílo nebo dobré Boží rady. Citujeme si alespoň 8. verš: „*Svévolníci bují jako plevel, všichni pachatelé ničemností rozkvétají, aby byli navždy vyhlazeni.*“

Navzdory svévoli nebo dokonce nepřátelství vůči Pánu Bohu a těm, kteří Pánu Bohu

důvěřují, se mnohým svévolníkům zatím daří velmi dobře. Jsou jako bující plevel, který dusí ušlechtilé rostliny. Jenže to je jen dočasně. Již ti, kteří porušují zákony konkrétní země, zpravidla neuniknou spravedlnosti, ale bývají podle příslušných zákonů trestáni. Ti, kteří porušují Boží zákony, budou trestáni podle Božích zákonů. Pánu Bohu se nelze vyhnout ani někam před ním utéct. Je však potřebné si uvědomit i to, že každý člověk přestupuje Boží zákony. Je vinen a podléhá Božímu soudu. Aby nebyl odsouzen, je zde jediný opravný prostředek – Boží milost skrze oběť Pána Ježíše Krista. „*Milostí tedy jste spaseni skrze víru... je to Boží dar.*“ (Ef 2,8-9) To je Boží nabídka pro každého člověka, bez ohledu na to, zda podle lidských měřítek to je veliký lump nebo dobrý člověk.

Žalm však nekončí poukazem na Boží soud. Vrací se do osobní roviny. Jsou znovu používány výstižné obrazy. Roh jednorozce – obraz síly, olej – symbol Božího vyvolení, pověření, a můžeme v souladu s jinými místy Písma myslet i na Ducha svatého a na vše, co s tím souvisí. Toho všeho si je žalmista vědom. Můžeme si to právem přivlastnit i my, pokud je v pořádku náš vztah k Bohu, k našemu Spasiteli Ježíši Kristu. Kým jsme v Ježíši Kristu, to nás ovšem nesmí vést k pýše či nadřazenosti nad jiné, ale ani k lhostejnosti, nečinnosti, nebo svévolnému jednání.

Někdy se setkáváme s tím, že člověk uvěří v Ježíše Krista a je úžasně radostný a nadšený. Idealizuje si společenství věřících, a pak zjistí, že jsou to také chybujiící lidé, ne andělé. Jenže ona euforie časem pomine a člověk se postupně vrací do starých kolejí. Proč? Žije zejména z pocitů. Jeho duchovní kořeny nejdou stále více do hloubky. Stává se duchovně podvyživeným, protože nemá trvalé společenství s Bohem. Nemusí to tak být. Normální stav je ten, že čerpá ze zdroje života. Je mu vzácné společenství věřících, oslavuje Pána Boha, nezanedbává modlitbu, čerpá rady, povzbuzení i napomenutí z Písma, svědčí jiným o Ježíši Kristu a má jim to jak dosvědčovat svými životními zkušenostmi. Prochází i chvílemi zkoušek, ale tehdy se ještě více přimkne k Ježíši Kristu. Zhřeší, ale

v hříchu si nelibuje; prosí Pána o odpuštění a jeho odpuštění přijme. Nejen roste, ale také nese patřičné duchovní ovoce. Neomlouvá své nesprávné chování tím, že jiní to dělají také tak nebo jsou takoví či onací. Nepovažuje se za tak duchovně dospělého, že si už může dovolit dělat to či ono, ale je Pánu Bohu vděčný za každý nový den a touží po tom, aby Pána Boha oslavil; nezapomíná, že žije jen z Boží milosti. Čerpá duchovní výživu, aby mohl dále růst a přinášet ovoce Duha svatého. Miluje Pána Ježíše Krista i lidi kolem sebe. Má zájem na tom, aby uvěřili a byli spaseni další lidé.

Dobroslav Stehlík

POZVÁNKA DO TŘÍ SEKER

I letos zveme k tradičnímu – tentokrát již **29. setkání** – všech, kdo si chtějí připomenout reemigraci potomků pobělohorských exulantů po druhé světové válce, jejich víru a odkaz i jejich podíl na vzniku protestantských sborů v západních Čechách.

Sejdeme se v neděli 30. srpna 2026 ve 13.00 hodin v mini muzeu BOUDA a ve 14.00 hodin ve sborovém domě Českobratrské církve evangelické ve Třech Sekerách.

80. VÝROČÍ SBORU BJB V TEPLÉ

O víkendu 18. a 19. dubna se konala v našem sboru BJB Teplá slavnost k výročí 80 let od vzniku sboru. Shromáždění z kapacitních důvodů probíhala v modlitebně v Konstantinových Lázních.

V sobotu jsme si ve třech kratších přednáškách připomněli historické pozadí vzniku sboru, léta návratu z exilu, začátky sboru a vzdálenější i nedávná léta. Tyto přednášky zazněly z úst našich členů: PhDr. Zdeňky Kvasničkové, Ing. Rudolfa Jana Mosese a Karla Křehkého. Viděli jsme i doprovodné materiály: mapy, fotografie, video s rozhovorem s naší nejstarší členkou a pamětnicí Lise-lote Hovorkovou.

Nedělní program se skládal z dopoledních bohoslužeb a odpoledního, nejen vzpomínkového, shromáždění. Při dopoledních bohoslužbách nám úvodním slovem posloužil náš

bývalý kazatel Miroslav Jersák, kázání přednesl tajemník BJB Jan Jackanič. Písněmi sloužili místní mladí, slovo povzbuzení za naši bývalou stanici, dnes samostatný sbor Plzeň Mozaika, přinesl kazatel Daniel Kuc.

Odpolední shromáždění bylo velmi pestré. Písněmi nám sloužila chválicí skupina ze sboru v Litoměřicích, osobní vzpomínky ze života a služby v našem sboru přinesli naši bývalí kazatelé: Karel Kuc, Miroslav Jersák a Jaroslav Pospíšil. Mohli jsme vidět video s jedním z nejstarších pamětníků návratu z exilu – kazatelem Richardem Novákem a video s jeho bratrem Horstem Novákem. Slovo povzbuzení a pozdravy nám přednesli zástupci bývalé stanice v Karlových Varech kazatel Nicolae Lica a Jindřich Pospíšil a také předsedkyně spolku Exulant Kateřina Tomínová. Z úst kazatele Jaroslava Pospíšila zazněla také výzva ke smíření se s Bohem skrze Pána Ježíše.

Záznam celého víkendu najdete na našem youtube kanálu. Odkaz k němu můžete najít také na našem webu: www.bjbtepla.cz

Jiří Tomeš

BEZDRUŽICE

V sobotu 7. února 2026 proběhlo v kulturním domě v Bezručicích setkání potomků a přátel pobělohorských exulantů. U této příležitosti proběhla přednáška PhDr. Zdeňky Kvasničkové na téma „Domov znovu nalezený“.

Tímto setkáním jsme si připomněli 80. výročí návratu pobělohorských exulantů z oblasti Velkého Tábora v Polsku na Bezručicko po druhé světové válce. Mezi přítomnými nechyběli ani přímí účastníci tehdejšího transportu z polského Kempna do Bezručic. Tento vlak odjel z Kempna 24. prosince 1945 a na bezručické nádraží přijel 27. prosince 1945. Transportem o Vánocích 1945 přijelo do Bezručic 109 rodin.

Touto cestou bych chtěl poděkovat PhDr. Zdeňce Kvasničkové za poutavou přednášku a připomenutí osudů českých exulantů.

Jiří Nosek

EXULANTI V NISE

Nezdařené usídlení českých exulantů v předměstí Nisy v roce 1748

Po vypuknutí první slezské války a vítězném postupu pruských vojsk prosili čeští tajní evangelíci pruského krále, aby se v mírových jednáních zasadil aspoň o trochu náboženské tolerance v habsburských zemích. Takovými komplikacemi se však pruský král Friedrich II. nemínil zatěžovat. Naopak. Svízelné situace pronásledovaných tajných evangelíků využil ve svůj prospěch. S právě dobytým slezským územím měl své plány a k tomu mohl potřebovat více pilných lidí. Pozval české tajné evangelíky do Slezska. Slíbil jim půdu, české kolonie s českým kostelem a kazatelem i české Bible a zpěvníky.

Na pozvání pruského krále se od února 1742 začali ve slezském městě Münsterbergu shromažďovat čeští exulanti v naději, že královsky sliby budou splněny. Avšak ty na sebe nechaly čekat a exulanti se v následujících letech dostávali v přelidněném Münsterbergu do stále větší nouze. Luterský kazatel Jan Liberda, který emigraci organizoval a s kterým si exulanti dobře rozuměli, už 9. srpna téhož roku zemřel. Exulanti si svůj sbor vedli dále sami, ale před slezskými úřady neměli zastání. Vratislavská komora nevěděla, kde nalézt půdu a kde vzít peníze na usídlení českých uprchlíků. Ani sám král ještě neměl dost dobrý přehled o půdě, s níž by mohl ve Slezsku volně disponovat. O české exulanty mu šlo, ale měl i jiné, větší starosti. Všecky své peníze potřeboval pro stavbu pevností a pro svou armádu. Luterský kazatel Macher, kterého král exulantům poslal, se jim snažil pomoci, avšak peníze nebyly a Macher svým naléháním na řešení rychle se zhoršující situace upadl v nemilost u slezských úřadů i u krále. Navíc si ani s exulanty nerozuměl, protože neměl pochopení pro jejich českou reformační tradici. Macher byl brzy odvolán a exulanti byli zas odkázáni sami na sebe. Pro usídlení exulantů byly povoleny sbírky, ale jejich výnos spravovala vratislavská komora a jen nerada z nich uvolňovala něco málo, když hlad a bída vrcholily a Češi

houfně umírali. Do té těžké situace přišel v červenci 1744 mladý kandidát teologie Václav Blanický. Nebyl sice luteránem jako Liberda, ale Češi si ho přezkoušeli, zjistili, že jeho víra se shoduje s jejich, a tak si ho zvolili za svého kazatele, čímž byl exulantský sbor přiřazen k reformované církvi. Koncem října 1745 však přišel do Münsterbergu luterský kazatel Pavel Pintzger a snažil se získat české exulanty zpět do luterské církve. Uspěl sice jen u několika málo rodin, ale založil v Münsterbergu vedle českého sboru reformovaného malý sbor luterský. Reformovanému kazateli Blanickému nebyla luterská konzistoř ve Vratislavi nakloněna, a proto jeho potvrzení v úřadu a přiznání platu protahovala. Luterský kazatel Pintzger měl lepší vyhlídky získat plat českého kazatele, ale nakonec se mu to přece nepodařilo, protože za Blanickým stála naprostá většina exulantů, a hlavně také proto, že Blanický sliboval řešit usazení exulantů svépomocí, což bylo pro vratislavskou komoru i pro krále vítanou nadějí na řešení neudržitelné situace. V srpnu 1746 byl plat přiznán Blanickému. Vratislavská konzistoř straníc Pintzgerovi se v následujících měsících ještě nejméně dvakrát pokoušela dosáhnout rozdělení skromného platu mezi oba české kazatele, ale neuspěla. Blanický odjel v prosinci 1746 do Holandska, aby tam osobně prosil o finanční podporu pro české exulanty.

O tom všem, o situaci exulantů v Münsterbergu v těch letech i o jejich hledání svobodné půdy, jsem napsala v knize *Pozvání do Slezska* (Praha, Kalich 2001) podle tehdy dostupných pramenů a podle starší literatury. Polské státní archivy, zvláště opolský, však před 25 lety ještě neměly dostatečný přehled o svých spisech, a tak se během let vynořují další ojedinělé dokumenty doplňující naše informace. Díky Tomášovi Stodolovi, který neúnavně pátrá po pramenech k exulantské historii, se mi dostal do ruky útlý spis týkající se pokusu usídlit několik exulantských rodin na předměstí Nisy. Nabídku postavení malé kolonie u Nisy jsem zmínila v knize *Pozvání do Slezska* na straně 156 s odkazem na starší literaturu jen krátce a nepřesně.

Těch několik dopisů z opolského archivu (fond 20, Akta miasta Nysy, sig. 819) nám teď umožňuje podrobněji nahlédnout do jednání exulantů s úřady a správněji porozumět příčinám nezdaru tohoto plánu.

Ačkoliv mnozí Češi museli kvůli bídě a hladu z Münsterbergu odejít a hledat práci po celém Slezsku, až i u polské hranice, město se nově přicházejícími i z okolních vsí se vracějícími exulanty stále znovu přelidňovalo. Kdo si přinesl něco peněz, snažil se koupit si včas v Münsterbergu dům. V roce 1747 tomu chtěla vřatislavská komora snad zabránit, protože magistrát takové koupě už nesměl potvrzovat. O tom svědčí dopis kazatele Pintzgera, který se v něm přimlouvá za Jiřího Řeháka a argumentuje, že se o tu koupí jednalo už před rokem, kdy zákaz ještě neplatil, a že dům, který Řehák chce od jisté vdovy koupit, by zůstal jinak prázdný, čímž by münsterberští měšťané byli (při kontribucích atd.) zbytečně navíc zatíženi.¹ Jaký zájem měla vřatislavská komora na tom, aby si Češi v Münsterbergu už nekupovali domy, není zcela jasné, protože sama pro ně v té době konkrétní kolonizační plány neměla. Snad se spoléhala na Blanického.

Otázku, kdo přišel jako první s návrhem nabídnout exulantům umístění jistého počtu rodin na předměstí Nisy, nelze jednoznačně zodpovědět, ale od samého začátku bylo jasné, že se tento plán zalíbil králi. Králi musely jít tahanice o plat českého kazatele v Münsterbergu na nervy. Luterští Češi se nemohli smířit s tím, že jejich kazatel nebude žádný plat dostávat a stále znovu o plat prosili. Snad právě ty jejich opakované a stále znovu odmítané prosby přivedly některého úředníka na nápad, nabídnout luterským exulantům stavbu domků na předměstí Nisy.² Takto vzniklá nová česká kolonie by podle

králových slibů měla nárok na plat pro kazatele a problém by byl vyřešen.

Výstavba nisského předměstí ležela králi na srdci. Pro všechny exulanty tam místo nebylo, protože král měl pro Nisu své vojenské plány, ale řádka nových domů pro civilní obyvatelstvo by se dobře vyjímal.

4. února 1748 přikázal prezident vřatislavské komory v. Münchow válečnému radovi v. Goetzovi, aby exulantům v Münsterbergu navrhl možnost usídlení většího počtu rodin na předměstí města Nisy. Válečný rada si dal na čas, ale 29. února v přítomnosti landrata v. Eckwrichta Čechům v Münsterbergu nabídku přednesl. U většiny z nich takovou nabídkou žádné nadšení nevzbudil, protože šlo jen omezený počet domů a exulanti se nechtěli dělit. Češi si to měli rozmyslet, poradit se a podat závazné prohlášení, jak se rozhodli. Eckwricht měl od začátku na zřeteli především české luterány, kteří se od ostatních beztak už oddělili a potřebovali plat pro kazatele. Řekl jim, že Pintzger kazatelský plat od krále v Münsterbergu nedostane, ale kdyby sbor přesídlil do Nisy, tam by ho snad dostal.³

Reformovaný sbor byl se svým rozhodnutím rychle a s konečnou platností hotov. 2. března⁴ sepsal Blanický ve jménu sboru „*Pro memoria*“ a jednoznačně prohlásil: 1. Češi nemohou nabídku přijmout, protože jsou to vesměs zemědělci a ve městě by se těžko živil. 2. Jsou naprosto chudí, kdyby začali stavět, nemohli by stavbu dokončit a upadli by u krále v nemilost. 3. Největší překážkou je skutečnost, že by tam postrádali bohoslužby, a kvůli tomu přece opustili svou vlast.

Pro luterský sbor to však byla nabídka uváženíhodná. Sbor byl malý, mohl by

¹ Státní archiv v Opole, fond 20, Akta miasta Nysy, sig. 819, s. 4-6. - Dopis byl napsán v září 1747. Část data (den) chybí, je ve vazbě.

² Tak by bylo možno rozumět úvodu k prohlášení českého luterského sboru z 1. března 1748. - Tamtéž, s. 7.

³ Dopis válečného rady Goetze Münchowovi. Tamtéž, s. 22-23. Konec dopisu a datum chybí.

⁴ Tamtéž, s. 2 – 3. Datum tohoto *Pro memoria* i datum Blanického průvodního dopisu ze 3. března (tamtéž, s. 1) mne uvádí do rozpaků, protože v uvedení roku použil Blanický pro poslední číslici starý, ve středověku často používaný znak pro sedmičku! Podle toho by oba dokumenty vznikly v roce 1747. Avšak počátkem března 1747 byl Blanický průkazně ještě v Holandsku a o Nise se v té době ještě nejednalo. Neumím si to vysvětlit jinak, než že Blanický psal rok 1747 ještě ze setrvačnosti.

v Nise zůstat pohromadě a dostal by plat pro svého kazatele, kterého sám dost dobře vydržovat nemohl. Jenže skoro všechny luterské rodiny byly v Münsterbergu už zakoupeny, vlastnily své domy. Ty by musely prodat a v Nise začínat zcela znovu, což by se bez závažných majetkových ztrát jistě neobešlo. Nicméně touze po zajištěných a spořádaných podmínkách sborového života nemohli exulanti odolat. Otcové luterských rodin se sešli, vše projednali a 1. března 1748 sepsali prohlášení,⁵ v němž vyslovili svou ochotu přestěhovat se do Nisy, pokud budou splněny následující podmínky:

1. Kazatel Pintzger bude už v Münsterbergu ve svém úřadu potvrzen a bude mu přiznán plat.

2. V Nise bude kolonistům postaven sborový dům, v němž by se konaly bohoslužby i školní vyučování a bude tam i byt pro kazatele.

3. Exulanti přiznávají, že mají strach ze soužití s katolíky. Přejí si, aby byli vyjmuti z jurisdikce katolických duchovních a katolického magistrátu, pokud jde o svědomí.

4. Čeští luteráni budou potřebovat také svůj hřbitov, aby bylo zabráněno náboženským hádkám.

5. Kolonisté budou osvobozeni od vojenské služby a nakvartýrování.

6. To všechno bude platit i pro exulanty, kteří přijdou do Nisy později.

7. Místo peněz v hotovosti má být přihlédnuto k ceně domů, které exulanti vlastní v Münsterbergu. Ta činí celkem něco přes 2000 slezských tolarů. To, co budou stát domky v Nise navíc, budou kolonisté splácet ve čtvrtletních splátkách.

8. Jednalo by se zatím kromě sborového domu o osmnáct až dvacet domů. Představují si, že by byly postaveny čtyři domy v ceně 400 slezských tolarů, osm v ceně 300 a šest až osm v ceně 200 slezských tolarů.

9. Češi by také chtěli vědět, jaká břemena by jim po uběhnutí svobodných let byla uložena.

Otcové rodin se dohodli a prohlášení sepsali, ale když se obsah prohlášení dozvěděly jejich ženy a děti, měly mnoho námitek, a reformovaní Češi je v tom podporovali. Vratislavské komory nikdo moc nedůvěřoval, někteří radili, že by měli jednat přímo s králem a ne s komorou. Pintzger zaváhal, ale prohlášení „celého“ luterského sboru, tak jak bylo 1. března sepsáno, poslal 4. března válečnému radovi Goetzovi. V průvodním dopise⁶ však po pravdě napsal o vzrušení, které kolem toho prohlášení ve sboru vzniklo a muže znejistilo, takže nakonec jen asi pět nebo šest rodin mělo k té věci dostatečnou důvěru, a to jen když budou sepsané podmínky zaručeny. Pintzger doporučoval, že by bylo dobře exulanty ujistit, že nejde o plané naděje. Takovým ujištěním by bylo splnění první podmínky, tj. potvrzení jejich luterského kazatele a přiznání mu platu. Ostatně, mínil Pintzger, reformovaní by mezi kolonisty neměli být přijímáni, aby v Nise nedošlo k podobným neshodám jako v Münsterbergu.

Válečného radu rozpaky a nedůvěra exulantů moc nezajímaly, o zájmu luterských Čechů už předem hlásil prezidentovi vratislavské komory, a pak poslal i jejich prohlášení. Byl spokojen, že se dobře zhostil svého prvního úkolu.

Plán na usazení exulantů na předměstí Nisy měl být především pruskému králi pro radost. Pro exulanty však nebyl žádnou pomocí. V přelidněném Münsterbergu přežívalo mnoho exulantů ve studených sklepích, a i ve všelijakých dírách v rozbořených domech. Trpěli zimou a hladem a umírali ve své bídě a chudobě. Pro ty však nabídka vratislavské komory nepřicházela v úvahu, protože nabízené domky nebyly zdarma, musely být co nejdříve zaplacený. Několik lépe situovaných reformovaných rodin se do takového pochybného dobrodružství nemuselo a nechťelo pouštět. Pro luterány, kteří měli v Münsterbergu už většinou své domy a snažili se uchytit i svými živnostmi, byly zcela nové začátky v Nise v mnohém ohledu riskantní. Odhodlávali se k tomu pouze a jen

⁵ Tamtéž, s. 7 – 10.

⁶ Tamtéž, s. 15-17.

proto, že toužili po řádném sborovém životě. Jejich odchod z Münsterbergu nebyl ostatně ani pro město výhodný. Město se exulantů rádo zbavovalo, ale ne právě těch, kteří už vlastnili domy a pomáhali nést společná břemena.

Prezident vratislavské komory Münchow prohlášení luterských Čechů ještě nemohl mít v ruce, když psal 4. března válečnému radovi Goetzovi:

„Vaše blahorodí mi nemohlo podat příjemnější zprávu, než že se těch 20 českých rodin dohodlo tohoto jara začít stavět v novém městě v Nise. Ta zpráva by mi byla ještě mnohem milejší, kdybych věděl, že se s těmi lidmi dá jistě počítat, kdybych nebyl tak přesvědčen o jejich lehkomyšlnosti ... Když si chtějí podržet svého Pintzgera, tak je to ta jediná podmínka a sám se budu angažovat, abych pro něj plat získal. Vaše blahorodí nezmešká obstarat všecko, co by té věci mohlo prospět, tak aby v srpnu při příjezdu Jeho královského Veličenstva bylo 20 domů ve stavbě. Jakmile přijedu do Vratislavi a najdu jen trochu času, oznámím den, kdy Vaše blahorodí tam může také přijít, abychom se kvůli té výstavbě domluvili. Zatím se tento čas musí využít k opatření [stavebního] dřeva.“⁷

Münchow sliboval také sám udělat všecko co je v jeho silách, aby se plán zdařil, ale jistý návrh, s kterým přišel Goetz (a který neznáme), považoval za „*inpracticable*“, protože „*kapitula a biskup panu v. Laars, který byl Hoferichtar, tu hodnost za 8000 zlatých odkoupili, protože napříště nemá být při biskupství zaměstnán nikdo jiný než katolíci. Kapitula těch 8000 zlatých zaplatila pod tou podmínkou, že to místo zůstane tak dlouho uprázdněné, až ho ona sama ... obsadí katolíkem. Kdyby ale Vaše blahorodí mělo jiný návrh, který by byl uskutečnitelný, pak mi bude potěšením, být tomu nápomocen.*“⁸

Válečný rada Goetz navrhoval zřejmě, aby Münchow zařídil ze strany nisské městské správy nějaký příslib exulantům zajišťující jim

svobodu svědomí. Avšak město Nisa bylo už po staletí sídelním městem vratislavského biskupa a od roku 1622 tam sídlili i jezuitští misionáři. Nisa byla „*slezským Římem*“, jak se říkalo. Královským úředníkem v Nise byl „*Hoferichtar*“ (sic! jinak *Hoferichter*), ale biskup a kapitula se postarali, aby i on byl katolíkem.

Pruského krále zajímala Nisa především jako pevnost, kterou chtěl využít a podstatně zvětšit. V novém předměstí (Friedrichstadt) měla být umístěna především vojenská posádka – na 4000 mužů, ale předměstí nemělo být jen vojenské.

Po smutných zkušenostech z třicetileté války bylo kolem starého města vybudováno bytné opevnění se širokými vodními příkopy. Pruský král pak nechal na rozšiřování nisského opevnění pracovat své poddané, a také čeští exulanti si v největší nouzi vydělávali těžkou prací na nisských šancích, jak se dovídáme z několika životopisů těch, kteří si tu vydělali potřebné peníze na cestu do Berlína. Exulanti byli tedy o Nise dobře informováni. Jejich obavy, že by mohli být katolickým městským magistrátem omezováni ve svém svědomí, byly oprávněné, a proto si žádali královské záruky.

Na 15. březen byli zástupci českého luterského sboru pozváni do Vratislavi, a tam jim ve jménu krále bylo lehkovážně slíbeno to nejdůležitější, oč žádali:⁹ když 20 rodin začne na předměstí Nisy pracovat na stavbě 18 domů, bude jim kazatel Pintzger potvrzen a od 1. července bude dostávat plat. Všecka ostatní přání exulantů úředníky nezajímala. Za důležitější považovali oznámit jim rozhodnutí, že do září musí být domy postaveny. Žádný dům nesmí být dražší než 400 říšských tolarů. Zálohu potřebnou ke stavbě budou dostávat podle toho, jak bude stavba pokračovat. Jakmile bude jejich majetek v Münsterbergu prodán, musí být záloha splacena, zůstanou-li dluhy, ty musí být splaceny do dvou let. Exulanti se měli co nejdříve závazně a konkrétně vyjádřit.

⁷ Tamtéž, s. 11-12.

⁸ Tamtéž, s. 12-13..

⁹ Tak vyplývá z dopisu exulantů pruskému králi z 20. března 1748. – Tamtéž, s. 18.

Nejistota exulantů byla veliká, několik rodin se nemohlo k závaznému souhlasu odhodlat, ale většina své naděje na zajištění sborového života nechtěla vzdát. Pro získání větší jistoty a připomenutí všech svých požadavků se exulanti rozhodli napsat přímo králi. Ve svém dopise z 20. března 1748¹⁰ zopakovali nejdříve slib a podmínky, které jim byly oznámeny 15. března ve Vratislavi, a pak vyjmenovaly rodiny, které jsou odhodlány stavět:

„1. Jan Šafařík, jinak punčochář, teď pekař¹¹ – 1 dům

2. Daniel Kabátník a syn, oba krejčí. Takéž jeho zeťové Václav Fanta a Matěj Kňourek, oba tkalci. – 2 domy

3. Jiří Svoboda, jinak krejčí, teď pekař¹² – 1 dům

4. Jan Voltr, obchodník s přízí, a Mikuláš Heizman – 1 dům

5. Jakub Vytlačil a syn, truhlář – 1 dům

6. Matouš Sovák, zemědělec – 1 dům

7. Václav Kroupa, tkadlec – 1 dům

8. Jan Hovorka, švec – 1 dům

9. Josef Hradecký – 1 dům

10. Lukáš Pultar – 1 dům

11. Jan Tamchyna – 1 dům

12. Tomáš Utíkal – 1 dům

13. Jan Utíkal, tkadlec – 1 dům

Celkem 14 domů.

Ostatní rodiny jsou nemajetné a nemohou se tedy stavby ujmout, ale chtějí bydlet v nájmu a při stavbě pomáhat.“

Exulanti slibovali, že se budou snažit získat další kolonisty a na následující stránce bylo po straně ještě připsáno jméno „Filip Macek in Kunstatt owčjn. Mestečko.“ Dále exulanti přiznávali, že po zralé úvaze došli k závěru, že splatit dluhy během dvou let bude nemožné, a proto žádali krále, aby splácení dluhů bylo kvůli jejich snadnější obživě prodlouženo na tři roky, v nichž chtějí dluhy pravidelně čtvrtletně splácet. Vycházeli z toho, že plat pro kazatele dostanou, jak jim

bylo ve Vratislavi slíbeno, ale prosili, aby jim byl dán k dispozici také dům pro sborové účely (modlitebna, škola, byt pro kazatele). Obojí patřilo k původním slibům pruského krále pro české kolonie. Na srdci jim ležela také prosba, aby byli osvobozeni od placení štol katolickým duchovním i od vojenských povinností. Kromě toho by byli rádi, kdyby mohli být osvobozeni od daní místo na dva na tři roky.

Kazatel Pintzger napsal o den později, 21. března, králi ještě osobní dopis, v němž projevil ochotu postavit za stejných podmínek jako ostatní kolonisté také sám jeden dům pro chudé vdovy a sirotky, a sice pro ty, které ve sboru už jsou i pro ty, které ještě v budoucnosti přijdou. Zálohu chtěl splácet ze svého platu.¹³ Snad chtěl panu králi nebo vratislavské komoře udělat radost, že jeden nový dům přibude, ale společné věci tím sotva prospěl. Šetrný šéf vratislavské komory si nejspíš hned pomyslel, že když si Pintzger postaví takový dům, pak bude mít kde bydlet a jeho dům může sloužit i jako modlitebna.

Dopis králi poslali Češi úřední cestou přes královskou komoru. Její prezident Münchow dopis i se svým komentářem poslal dál, ale hned 24. března napsal ve jménu krále „prozatímní“ rozhodnutí. Nechal pořídit opis dopisu luterského sboru králi a poslal ho spolu se svým prozatímním rozhodnutím Goetzovi. Ve svém průvodním dopise¹⁴ vyzval válečného radu Goetze, aby pozval zástupce exulantů do Nisy a tam s nimi domluvil podrobnosti týkající se zálohy a stavby. Připraveno měl jen 2429 říšských tolarů, ale mínil, že by se dalo sehnat víc, kdyby bylo jisté, že ti lidé budou stavět. Goetz se má té věci horlivě ujmout.

Peníze, které měl Münchow k dispozici, pocházely zřejmě ze sbírek pro exulanty a představovaly zhruba něco víc než polovinu jejich výnosu. Peníze ze sbírek měly vlastně pomoci všem exulantům při usazování se

¹⁰ Tamtéž, s. 18-21. – Kopie stejného dopisu tamtéž, s. 27-30.

¹¹ „Scharn-Brot-Becker“ – pekař, který prodával svůj chléb ve stánku na trhu.

¹² Také „Scharn-Brot-Becker“.

¹³ Tamtéž, s. 31.

¹⁴ Dopis je datován rovněž 24. března 1748. Tamtéž, s. 25-26.

v koloniích, ale nestačily ani pro postavení sedmnácti domů v Nise. Jak později¹⁵ spočítal Goetz, bylo zapotřebí 6800 říšských tolarů. Je pochopitelné, že Münchow potřeboval mít peníze ze sbírek vložené do záloh co nejdříve zas zpět, a proto byl v rychlém splácení zálohy nesmlouvavý. Exulanti ale věděli, že tak rychlé splácení je nad jejich síly. Všecky své domy v Münsterbergu dohromady hodnotili „nejméně“ na „více než 2000 slezských tolarů“.¹⁶ Domy v Nise však měly stát více než třikrát tolik, protože slezský tolar platil v té době jen asi dvě třetiny říšského tolaru. Práli si sice, aby mohli postavit většinu domků skromněji a levněji, po 300 a 200 slezských tolarech, Münchow však určil stejnou cenu pro všechny domy: 400 říšských tolarů, „ne méně ani více“. Při všem šetření předměstí Nisy nemělo vypadat chudobně. Exulantům byly sice přiznány některé finanční výhody (i jistý podíl na sbírkách), nicméně za 17 domů by přesto museli společně zaplatit 5095 říšských tolarů. Kdyby se jim podařilo velmi dobře prodat své domy v Münsterbergu za 2000 nikoliv slezských, nýbrž říšských tolarů, museli by splatit během dvou let další 3000 říšských tolarů, což bylo pro chudé exulanty těžko dosažitelné. Toho si byli Češi vědomi, proto opakovaně žádali lhůtu tří let.

Prezident vratislavské komory Münchow Čechům na jedné straně sice nedůvěřoval, ale na druhé straně plán výstavby české kolonie v Nise pilně sledoval. Jeho prozatímní rozhodnutí ze 24. března určovalo především co nejrychlejší zahájení stavby. Co nejdříve mělo být pro každý dům vyplaceno 200 říšských tolarů, které musely stačit do 1. června, pak měla být vyplacena druhá polovina zálohy. Avšak ty peníze neměli dostat kolonisté do ruky, nýbrž měly být uloženy v Nise a podle potřeby měl z nich být placen dovoz dřeva, cihel a vápna. Domy měly být do srpna pod střechou. Na splacení dluhů do dvou let Münchow trval. Pro splácení dluhů se

měli Češi zavázat, že ručí všichni za jednoho a jeden za všechny. (To znamenalo, že kdyby jednu rodinu postihly nemoci nebo dokonce smrt otce rodiny, musely ostatní rodiny pravidelně splácet i její podíl na dluzích.) Pokud šlo o osvobození od štolý katolickým duchovním a vyjmutí kolonistů z vojenské povinnosti, mínil Münchow, že ujištění bylo exulantům už uděleno. Postavení modlitebny na náklady z královské pokladny rozhodně vyloučil. Kazatel bude potvrzen a plat mu bude přiznán, ale ne dříve, než budou v srpnu všechny domy pod střechou. Pintzger může stavět za stejných podmínek, když se ostatní i za něho zaručí. Smí postavit dům s více místnostmi (což ostatní nesměli), ale nedostane na něj větší zálohu.

Válečný rada Goetz pozval zástupce exulantů do Nisy na 1. dubna,¹⁷ Češi se ve stanovený den k večeru dostavili, ale protože generálmajor v. Leskow chtěl být jednání s nimi přítomen, došlo k němu až 2. dubna odpoledne. Generálmajor Leskow ukázal Čechům stavební místa a Češi vzali rádi na vědomí, že ke každému domku bude patřit kousek půdy pro dvůr a zahrádku.¹⁸ Starosti jim však nadále dělalo Münchowovo prozatímní rozhodnutí, především krátká lhůta určená ke splacení dluhů, a velkým zklamáním bylo zamítnutí jejich žádosti týkající se stavby modlitebny.

Ještě téhož dne, 2. dubna, napsal kazatel Pintzger v Nise své další „*Pro memoria*“: Znovu připomněl, že Češi mají velkou starost, že se jim ve dvou letech nepodaří dluhy splatit, ale jsou ochotni slíbit, že budou dělat, co je v jejich silách. Někteří z nich prosí, zda by mohli dostat hned také kousek pole, třeba do pachtu, protože slyšeli, že to v Nise jinak nebude možné. (Exulanti věděli, že v Nise nebudou tamějšími katolickými obyvateli vítáni a snad se o možnosti pachtu už také informovali.) Se zamítnutím žádosti o postavení modlitebny, v byt' jen „*prozatímním*“ rozhodnutí, se Češi nechtěli smířit. Jistě si

¹⁵ V dopise z 2.4.1748, tamtéž, s. 45.

¹⁶ Viz výše, prohlášení z 1.3.1748. Tamtéž, s. 9-10

¹⁷ Jeho dopis Pintzgerovi z 28.3.1748. Tamtéž, s. 39-40.

¹⁸ Tak v Goetzově zprávě Münchowovi 2.4.1748. – Tamtéž, s. 43n.

dobře pamatovali, že král sliboval exulantům v jejich koloniích nejen kazatele, nýbrž i český kostel. Prosili tedy o „bližší vyjádření“ v této věci, „protože se jim jedná jenom a pouze o to, aby mohli konat svobodné bohoslužby. [Jen] kvůli tomu chtějí skrze takovou stavbu [nových domů] vzít na sebe újmu na své dosavadní obživě.“¹⁹

Válečný rada Goetz byl po rozhovoru s Čechy se svou prací přesto celkem spokojen a rovněž 2. dubna psal z Nisy Münchowovi zprávu²⁰ o průběhu jednání s Čechy, v níž mohl sdělit, že Češi získali pro výstavbu další dva kolonisty, takže se jednalo už o 17 domů, pro něž hned spočítal náklady na zálohy (jak již bylo výše zmíněno). Stavební materiál mohl být hned v dostatečném množství svážen. Avšak Goetz musel zmínit i tu stále opakovanou otázku české modlitebny, která začátek výstavby zdržovala, a přiznal, že Čechům „pro svou osobu slíbil opatřit místnost, v níž by mohli konat své bohoslužby.“²¹

Osobní slib válečného rady Čechy zřejmě zcela neuspokojil, jinak by byl Pintzger nepsal ve stejný den své výše zmíněné „Pro memoria“. Avšak Pintzgerovy připomínky už úředníky nezajímaly, protože nakonec dopadlo všechno jinak.

Prezident vratislavské komory Münchow vzal sice na vědomí, že se našlo už 17 kolonistů a přiznal, že by tak dalece bylo všechno dobré. Goetzův osobní slib exulantům ho nezajímal, ale zaměstnávala ho otázka peněz. Prodloužení lhůty ke splácení dluhů pro něj nepřicházelo úvahu, přitom nevěřil, že by Češi dokázali během dvou let dluhy splatit. Že Čechům nedůvěřuje, to připomínal v každém svém dopise. Teď mu však došla trpělivost s celou tou obtížnou záležitostí. Považoval za rozumnější s Čechy dále nejednat, nýbrž ohlédnout se po jiných lidech a získat je pro stavbu domů v Nise. Mínil, že by (králi pro radost) mohli třeba dobře situovaní členové

nisského magistrátu postavit na předměstí (v novém městě) každý jeden nový dům.²²

Válečný rada Goetz se na Münchowův příkaz musel hned a co nejrychleji snažit nalézt nové kolonisty, i když ta věc s exulanty zůstávala nedořešena, pokud nepřišla odpověď pruského krále na výše uvedenou prosbu münsterberských luteránů z 20. března 1748. Münchow poslal jejich dopis (se svým jistě pochybností plným komentářem) králi a vzdor svým „prozatímním“ rozhodnutím musel čekat na královo konečné rozhodnutí. Avšak už 20. dubna mohl sdělit Goetzovi:

„Kvůli usídlení Čechů u Nisy se Jeho královské Veličenstvo vyjádřilo prozatím tak, že nemíní přijmout jejich podmínky, protože v tom není žádná jistota a člověk by se s tím lehkomyšlným lidem mohl dostat jen ještě do větších těžkostí.“²³

I královo rozhodnutí bylo „prozatímní“, ale nebyla naděje na jeho změnu. Münsterberští čeští luteráni byli po všech těch usilovných jednáních z výstavby u Nisy zkrátka vyloučeni. Münchow vyjádřil znovu své přesvědčení, že biskup, jezuité a magistrát budou v předměstí stavět.

Chudí a zchudlí čeští exulanti byli na obtíž králi i prezidentovi vratislavské komory. Král na své sliby zatím nechtěl vzpomínat a Münchow se snažil udržet tu trošku peněz, kterou vynesly sbírky pro exulanty, pohromadě pro nejnutnější případy. Luterští Češi zůstali v Münsterbergu a bylo tak nakonec dobře, nemuseli se vystavovat riziku nových začátků za tak napjatých a sotva splnitelných finančních podmínek. Svého kazatele sice těžce živil, ale v říjnu 1750 se přece dočkali jeho řádné instalace a o sedm let později také malého příspěvku (30 říšských tolarů) ze státní pokladny k jeho platu. Spolu s německým luterským sborem si postavili i modlitebnu.

Edita Štěrliková

¹⁹ Tamtéž, s. 41-42.

²⁰ Tamtéž, s. 43-48.

²¹ Tamtéž, s. 47.

²² Dopis Münchowův dopis z 5.4.1748. Tamtéž, s. 49-50.

²³ Tamtéž, s. 51.

HUSOVSKÉ SYMPOZIUM VE STROUŽNÉM 2025

Již v minulém čísle jsme informovali o tom, že původně exulantský Evangelický reformovaný sbor ve Stroužném (kościół Ewangelicko-Reformowany w Pstrążnej) uspořádal 5.7.2025 symposium k připomenutí 610. výročí upálení Mistra Jana Husa. Minule jsme seznámili s přednáškou Mgr. Petra Grendela, která na sympoziu zazněla a nyní otiskujeme přednášku Dr. Bronislava Kamiňského. Autor vystudoval historii na Jagellonské univerzitě a poté ekonomii. Je autorem jedenácti knih a více než šesti set článků, spoluautorem čtyř kolektivních publikací. Díky jeho úsilí byla založena hematologická rehabilitační nemocnice pro děti Orlík, kde byl po mnoho let ředitelem. Když odešel do důchodu, byl ředitelem Muzea lidové kultury Sudeckého podhůří ve Stroužném. Za své historické a kulturní aktivity získal řadu ocenění například prestižní cenu Silesia Dolnoslezské krajské rady, dvakrát obdržel cenu ministra kultury a národního dědictví a Medaili za zásluhy o polskou kulturu.

Petr Brodský

JAN HUS – HRANICE PLANE DÁL

Hranice

6. července 1415 v Kostnici, u Bodamského jezera, vzplála hranice, která od onoho okamžiku stále plane. Je to již 610 let, a hranice plane dál. Ti, kdo na tuto hranici přivedli čtyřicetiletého Čecha, kněze a učenice Jana Husa, se domnívali, že spolu s ním spálí největší překážku svého pohodlného života a zastráší nepokorné reformátory zavedených pořádků společenského života. Přenesme se ve fantazii k oné události v Kostnici a poslechněme si očitého svědka popravy – člena české delegace na koncilu Petra z Mladonovic, který tehdy viděl a slyšel toto: „*Popraviště pak bylo mezi zahradami na jisté louce, když se vychází z města Kostnice k tvrzi Gottlieben, mezi branami a příkopy předměstí řečeného města. (...) Někteří pak laikové tam stojící říkali: „My nevíme, které*

a jaké věci dříve činil nebo mluvil, teď však vidíme a slyšíme, že svatá slova se modlí a mluví.“ A jiní pravili: „Zajisté dobré by bylo, aby měl zpovědníka, aby byl slyšen.“ Avšak jakýsi kněz, sedící na koni, v zeleném šatě červeným hedvábím podšitým, řekl: „Nemá býti slyšen, aniž mu býti dán zpovědník, protože jest kacír.“ Vstav pak na příkaz biřice z místa modlitby, silným a srozumitelným hlasem, že ho i jeho přátelé mohli dobře slyšeti, pravil: „Pane Ježíši Kriste, tuto strašnou, potupnou a ukrutnou smrt pro tvé evangelium a kázání tvého slova chci velmi trpělivě a pokorně vytrpěti.“ Hned ho chtěli voditi vůkol k okolostojícím; povzbuzuje pak je prosil, aby nevěřili, že on články, od falešných svědků jemu přiřítané, jakýmkoliv způsobem držel, kázal nebo učil. Potom ho svlékli z jeho šatů a uvázali k jakémusi sloupu provazy, s rukama nazad obrácenýma k řečenému sloupu ho přivázavše. (...) Pod nohy pak mistra dva svazky a otýpky dříví podložili. Ten ještě, přivázán ke sloupu, měl na nohou své botky a jedno pouto. Řečené pak dříví promíšené slámou obložili kolem jeho těla tak stojícího až po bradu; dříví pak byly dva vozíky (...). A jeho hned biřici zapálili a mistr hned silným hlasem zazpíval nejprve: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi“; a podruhé: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou“; potřetí: „Jenž jsi se narodil z Marie Panny“. Když potřetí začal zpívat, hned mu vítr vehnal plamen do tváře, a tak sám v sobě se modle, pohybuje rty a hlavou, vypustil duši v Pánu. Ve chvíli pak mlčení bylo viděti, že se hýbe, dříve než vydechl, tak dlouho, za kdy bys rychle mohl odříkati dva nebo nejvíce tři otčenáše. Když pak dříví řečených svazků a provazy byly spáleny, a ještě trup těla stál, vise za krk na řečeném řetězu, hned biřici řečený trup spolu se sloupem srazili na zemi, a zvětšivše oheň ještě třetím vozíkem dříví, pálili je a obcházejíce kyji kosti roztloukali, aby se tím dříve obrátily v popel. A naleznuvše hlavu, kyjem ji rozbili na kousky a opět vhodili do ohně. Když pak našli mezi vnitřnostmi jeho srdce, naostřivše kyj, je naň jako na rožeň na konec narazili a zvláště opékajíce a spalujíce

kyji rozbíjeli a konečně celou onu masu obrátili v popel. A sukni z příkazu řečeného Klema a maršálka hodili biřici spolu s obuví do ohně se slovy: „Aby to snad Čechové neměli za relikvii (...)“ A tak spolu se všemi řečenými popely oharků na jednu káru naložili a do řeky Rýna, který tam blízko teče, do hlubiny vhodili.“²⁴

Na cestě

Co ten muž Jan Hus učinil, že ho potkal takový osud? A proč se dnes na mnoha místech, tak jako teď zde ve Stroužném, zabýváme jeho životem a smrtí, přestože od jeho smrti již uplynulo 610 let? Sešli jsme se zde, abychom si připomněli onu hranici v Kostnici jako dramatickou, nesmírně emotivní událost vzdálenou v čase, anebo proto, abychom se vrátili k důležité, ale neuzavřené záležitosti, jako k otevřené ráně? Důležitější však bude držet se proměn Husovy otázky a toho, co jeho život a smrt přinášejí putujícímu světu. Jako lidé jsme poutníky na cestě, a ta cesta – čas od času – vede pouští. Prof. Włodzimierz Sedlak si povšiml, že kdo chce poznat svět a jeho pravdu, ten ve svém životě musí přejít přes nějakou poušť, a že svět je tak utvořený, že pravda leží na druhé straně pouště. Pohodlná, snadná a úhledná cesta tedy není pravdou života. Jan Hus nám svým učením i životem ukazuje, že na náročné cestě je třeba si uchovat svědomí soustředěné na hodnoty, překonávat zlo a řídit se pravdou. Řekl: „*Je správné, aby se člověk nezabýval ničím nemravným, ale poznal Boží pravdu a pevně se jí držel, neboť pravda osvobozuje. (...) Proto, věrný křesťane, naslouchej pravdě, miluj pravdu, drž se pravdy, braň pravdu až do smrti.*“ Češi mohou být pyšní, že dali světu Jana Husa. Poláci na ty, kteří Husa od samého počátku podporovali a bránili, za což Hus děkoval v jednom ze svých dopisů psaných ve vězení v Kostnici. Hranice Jana Husa a její volání pohnulo lidskými srdci a nadále se jich dotýká, a plameny této hranice se proměnily a dnes jsou světlem víry, moudrosti a odvahy. Hranice

v Kostnici, která vzplála 6. července 1415, nadále plane. Dnes to však není oheň, který stravuje a proměňuje v popel, ale stal se nám světlem na cestě. Jan Hus svou nekompromisní odvahou a svatostí dodává sílu; stal se poslem víry a odvahy pro těžké časy. Zažili to i samotní Češi, když v březnu 1938 osamoceně čelili hitlerovské hrozbě, stali se obětí agrese a Německo obsadilo tehdejší Československo. Dne 6. července 1938 davy Čechů přicházely k Husovu pomníku na pražském Staroměstském náměstí. Nezalekli se. Po vyslechnutí vlasteneckých projevů zazpívali národní hymnu a píseň „Hej, Slované“, kterou Němci nesnášeli. Husova hranice se stala světlem v nadcházejících temnotách. Přenesme se nyní v této myšlenkové linii ještě o krok výše: ruský filozof Nikolaj Berďajev, který sám zažil pronásledování ze strany bolševiků, řekl, že pravda vychází z ducha, a ne z tohoto světa, a že pravda nepřináší jen osvobození a spásu na tomto světě, ale přináší osvobození a spásu od tohoto světa (N. Berďajev: Опыт эсхатологической метафизики).

V epoše osvícenství

Od doby Kostnického koncilu po více než 300 let Polsko, v té době jako Republika obou národů, bylo státem významným jak po kulturní stránce, tak v mezinárodních vztazích. Avšak kvůli vnitřním chybám a oslabení národního ducha, došlo v roce 1772 k tzv. prvnímu dělení Polska. To neštěstí bylo pro život národa otřesem, a jako reakce na něj vzniklo intenzivní úsilí o reformy vedoucí k záchraně státu. Polským králem byl tehdy Stanisław August Poniatowski, osvícený vládce příznivě nakloněný reformám. V životě polské katolické církve došlo k oživení víry. Říká se, že to bylo období osvíceného katolicismu. Odpovědí na vysokou úroveň protestantských škol byla rostoucí úroveň škol katolických, zejména těch, které spravovali piaristé. Pokračovaly také obecné kulturní změny: v roce 1762 bylo zrušeno bičování jako praktika zesměšňující náboženství, v roce

²⁴Petr z Mladoňovic: Zpráva o mistru Janu Husovi v Kostnici, in: Ze zpráv a kronik doby husitské, Praha 1981, str. 158-159, online verze: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&bookid=1187&page=2>

1776 bylo zrušeno mučení a trest smrti za čarodějnictví; v katolicismu byl kladen důraz na skutky a vůli, zatímco v protestanství na víru a predestinaci. V onom velkém reformačním a kulturním oživení byl přítomen také duch Jana Husa. Připomeňme si méně známou a významnou událost z roku 1787, kdy král Stanislaw August Poniatowski přicestoval do Krakova a při příležitosti této významné návštěvy proběhlo setkání krále a církevních a vládnoucích elit se světem vědy, který zastupovala slovníková Krakovská akademie, tehdy známá jako Hlavní škola – dnešní Jagellonská univerzita. Na tomto setkání kněz prof. Józef Bogucicki přednesl přednášku nazvanou „Dysertacja – uwagi nad niektórymi znakomitszymi dziejami trzeciej epoki religii chrześcijańskiej w wieku piętnastym Kościoła przypadłymi“ (Rozprawa – úvahy o některých významnějších událostech třetí epochy křesťanství v patnáctém století církve). Prof. Józef Bogucicki byl katolický teolog a profesor Krakovské akademie, přednášel teologii a církevní dějiny, byl významným činitelem Komise pro národní vzdělávání a blízkým spolupracovníkem Huga Kołłątaja – předního reformátora školství, vysokoškolského vzdělávání a duchovních seminářů. Prof. Bogucicki ve své rozpravě hovořil o Janu Husovi, čímž překvapil vznesené publikum, v jehož řadách byl i král, tehdejší primas polský a řada biskupů. Pokrokově a reformátorsky nastavená část publika mohla pocítit závan svěžího, téměř revolučního větru, a konzervativci se ještě více uzavřeli ve své omezenosti a v mobilizaci proti modernímu prof. Bogucickému. Král a jeho rádci si mohli vyslechnout hluboké úvahy o potřebě náboženské tolerance, upevnění víry, ctění pravdy, uzdravení morálních postojů duchovenstva a vládnoucích elit. V této společnosti kněz prof. Bogucicki hovořil o Janu Husovi, přičemž použil slova jako „nevinný“, „zbožný“, „ctnostný“, křížácké výpravy proti husitům označil za divoké nájezdy poskvřňující Kristův kříž, a vznik herezí v 15. století, vnímal jako reakci na neomezenou papežskou moc. Je třeba zdůraznit, že promluva prof. Bogucického byla

prvním odvážným pokusem o pozitivní hodnocení raného protestanství. Odvaha přináší ovoce v budoucnosti, ale v přítomnosti přinesla prof. Bogucickému mnoho problémů. Profesor Krakovské akademie se ocitl ve farnosti ve vsi Igołomia, kde zemřel v osamění ve věku 51 let, deset let po přednesení Rozpravy. Přispěl však významně k rozvoji moderního společenského myšlení, ozdravení církve a posílení víry. Bogucicki si byl plně vědom toho, jaký vliv mají dobré skutky v dlouhodobém historickém procesu. Ve své Rozpravě hrdě hovořil o vědcích Krakovské akademie z 15. století o jejich obraně Jana Husa. Toto jsou jeho slova: „*Takéž děkuji, jménem náboženství a lidstva, národním poslům věčné paměti hodným, stejně tak jako doktorům této akademie, jejímž jsem členem, za to, že již v 15. století dali celé Evropě krásný příklad dobrotivosti a soucitu v utrpení (...), a již pouhá vzpomínka na ně by měla vyvolat poryvy citlivosti a dobrotivé křesťanské lásky.*“ (Marian Skrzypek: Sprawa Józefa Bogucickiego. Przegląd Humanistyczny 1998 nr 1- 346.)

Sto let po přednášce prof. Bogucického, v posledních letech 19. století, se postava Jana Husa objevuje v hojně čtené poezii Marie Konopnické, v krásné básni nazvané „Jan Hus“. Vynikající básnička označila Husa za vzor odvahy a obětavosti a vzbudila pohnutí čtenářů. Své dílo zakončila úvahou nad Kostnickým koncilem a stavem světa na konci 19. století, ve kterém už nejsou lidé jako Jan Hus:

Dnešní Evropa už není tak divoká

Můžete klidně spát

I kdyby hranice plála, kde vzít mučedníka?

Současnost

V současnosti dal otázce Jana Husa větší prostor papež Jan Pavel II. Dne 17. prosince 1999 udělil audienci účastníkům vědeckého symposia věnovaného Janu Husovi a přednesl významný projev, ve kterém mj. řekl: „*Je pro mne velikou radostí, že vás mohu srdečně pozdravit u příležitosti vašeho symposia o Janu Husovi. (...) Hus je pamětihodnou*

postavou z mnoha důvodů. Ale je to zejména jeho morální odvaha, která z něj tváří v tvář protivenstvím a smrti učinila postavu zvláštního významu pro český národ. (...) Dnes (...) cítím povinnost vyjádřit hlubokou lítost nad krutou smrtí, na kterou byl Jan Hus vydán, a nad následnou ranou, která se tímto způsobem rozevřela v myslích a srdcích českých lidí a stala se zdrojem konfliktů a rozdělení. (...) Víra se vůbec nemusí obávat úsilí historického bádání, vzhledem k tomu, že v podstatě i bádání míří k pravdě, která má svůj zdroj v Bohu. (...). Vaše práce je důležitou službou nejen historické postavě Jana Husa, ale také – obecněji vzato – křesťanům a celé evropské společnosti. (...)²⁵

Tato vyjádření Jana Pavla II. vedla k oživení ekumenických postojů. Zablýskla se také myšlenka na rehabilitaci Jana Husa, revizi kostnického rozsudku, a dokonce kanonizaci Jana Husa – beatifikaci či svatořečení. Více o tomto tématu psal kněz prof. Leonard Górka SVD, člen řádu Společnost Božího Slova, v textu nazvaném „Mistr Jan Hus – słowiański prekursor reformacji. Spór o prawdę?“ (Mistr Jan Hus – slovanský předchůdce reformace. Spor o pravdu?) (NURTSVD, 2019). V názoru na Jana Husa vidí prof. Górka historický, společenský, politický a církevní kontext. Zdůrazňuje, že nejnovější katolická literatura šíří postoj, v němž Janu Husovi není vyčítána hereze, ale je požadována revize kostnického procesu. Podle prof. Górký se o Husovi začalo uvažovat „ekumenicky“ až po 2. vatikánském koncilu (1962–1965). Přesná analýza Husových názorů obsažených v jeho díle „De Ecclesia“, jak píše prof. Górka, umožňuje dojít k závěru, že Jan Hus nebyl heretik, ale měl radikální požadavky týkající se duchovenstva. Byl to Čech, který se stavěl proti německé dominanci na Pražské univerzitě. Stál tak proti dvěma mocnostem: papeži a císaři. Pravda může být podle Husa

prožívána ve vztahu k Písmu svatému a ke svědomí, nikoli ve vztahu k poslušnosti vůči politické moci. Nikdo před Husem, zdůrazňuje prof. Górka – nepřikládal svědomí tak významnou roli v životě.

Závěr

Na závěr se vraťme k myšlenkám Teilharda de Chardina, obsaženým mj. v knize *Esquisse d'un univers personnel* (Nástin osobního vesmíru) z roku 1985. Vynikající teolog, filozof a antropolog Pierre Teilhard de Chardin hlásá, že cílem našich snah o sbližování lidí by mělo být smíření různých forem víry, které v současné době lidi rozděluje. Dnešní lidstvo podle Teilharda de Chardina trpí hlubokým rozdělením myslí a srdcí. Bůh nás tvoří, působí na nás prostřednictvím evoluce, a očekává nás po završení evoluce. Tyto myšlenky Teilharda de Chardina by nás měly dovést k tomu, že křesťanské církve a náboženství by měly směřovat k tomu, aby se staly společenstvím putujícího Božího lidu, k posilování energie víry tváří v tvář šířícímu se ateismu a pohanství.

Jan Pavel II. během své cesty po Švýcarsku v roce 1984 na setkání s Radou federace evangelických církví řekl: „*Věřím, že nadejde den, a doufám, že již je blízko, kdy katolíci a členové Evangelické reformované církve Švýcarska budou moci společně psát dějiny této bouřlivé a komplikované epochy [reformace] s objektivitou, která je možná díky hluboké bratrské lásce* (Bp. Grzegorz Ryś: *Jeden, święty, powszechny i apostolski*, 1984).

Jsme přesvědčeni, že Jan Hus bude katolickou církví plně rehabilitován s respektem k jeho roli předchůdce protestantismu. Vidíme v Janu Husovi vyslance Božího pro těžké časy. Vezměme si příklad z jeho víry, odvahy a svatosti, a jeho hranice ať dává světlo, které pohne srdci a sjednotí lidi.

Bronisław Kamiński

25 Překlad úryvků projevu Jana Pavla II převzat z materiálů České biskupské konference: <http://www.katolik.cz/texty/view.asp?cis=125>

JAK DUCHCOVSKÝM MĚŠŤANŮM POMOHLA ČESKÁ KONFESE

Duchcovské panství patřilo od roku 1529 Lobkovicům z linie Popelů. Ti byli přísnými katolíky a snažili se, aby jimi zůstali i jejich poddaní. Reformační myšlenky se však na hranici panství nezastavily. Pronikaly do něj zejména ze sousedního panství Teplického. To mělo luterskou vrchnost už od roku 1543, kdy je získal rod Vřesovců. Potom, co roku 1585 přešlo na Vchynské, zde luterství nabylo lidovou povahu. Ale i na opačné straně, v královském městě Most, o sobě dávala reformace vědět. Už roku 1552 z něj měšťané jezdili do Kadaně *ke stolu Páně*. Roku 1570 žádá městská rada od císaře kněze podobojí a roku 1579 arcibiskup vysílá do Mostu *krotit nespoutanou touhu duchovních k hříchu* ve funkci děkana osvědčeného duchcovského kněze, Valentina Cikána.

Faráře povolával ten, kdo měl ke kostelu tzv. podací právo. Většinou šlo o majitele panství, ale mohlo to být i město. Vždy přitom platilo, že kdo faráře povolal, ten nesl náklady spojené s jeho působením. Valentin Cikán reprezentující bigotní katolicismus reformačně naladěným duchcovským měšťanům nevyhovoval. Věděli, že od katolického panstva luterána chtít nemohou, dlouho i proto, že luterské vyznání bylo v jakési šedé zóně. Na protestantských panstvích bylo tolerováno, současně však v zemi nebylo úředně povoleno. Toto povolení přinesla až *Česká konfese* poskytující právní ochranu všem proudům podobojí. Císař Maxmilian je přijal v roce 1575.

Povědomí o *České konfesi* otevřelo duchcovským měšťanům cestu k získání luterského kazatele. Je zajímavé všimnout si, jak přitom postupovali. Když jejich žádost Václav Popel Lobkovic zjevně problematizoval, obrátili se na Pražské arcibiskupství. Ne se žádostí jako takovou, ale s otázkou, zda je či není zřízení takového kazatelského místa ve shodě se zákonem. Když magistr Valentin Lidan všechno pilně uvážil, nahlédl do listin a zohlednil náboženské zřízení Království Českého, nezbylo mu než odpovědět,

že takové křesťanské ustanovení kazatele není proti císařskému ani zeměpanskému řádu.

Toto jeho vyjádření duchcovští radní přiložili ke své žádosti podané vrchnosti. Za sebe v ní uvádějí, že od povolaného kazatele očekávají řádné kázání a sami se zavazují k jeho vydržování z obecních prostředků. Potom, co městské samosprávě *urozený pán z Lobkovic* předložený záměr schválil, podrobně rozpracovali pracovně-právní pasáže mezi obcí a budoucím kazatelem a vše v německém jazyce přepsali do Městské knihy. V překladu to zní takto:

Pan magistr Valentin Lidan, kazatel arcibiskupského úřadu na Pražském hradě, léta 1584

Instrukce

Léta po narození Krista, našeho milého Pána a Spasitele, tisícího pětistého osmdesátého čtvrtého učinila počestná rada tohoto města Duchcova po předchozí poradě a obecném svolení s ohledem na křesťanskou potřebu a k zachování dobrého pořádku kostela a škol rozhodnutí, aby byl přijat zbožný a učený kazatel a aby byl opatřen náležitým platem. Poněvadž však kolem toho vznikly rozličné nesnáze a překážky a zvláště kvůli svolení vysoké vrchnosti vznikly pochybnosti, byl požádán pan magistr Valentin Lidan, kazatel arcibiskupského úřadu na Pražském hradě, aby v této věci podal křesťanskou radu a vyjádření. Který pak po pilném uvážení a nahlédnutí do předložených listin a svobod a také podle obsahu obecného náboženského zřízení tohoto království Českého shledal, že takové křesťanské ustanovení kazatele není proti císařskému ani zeměpanskému řádu. A poněvadž zdejší měšťanstvo bylo odedávna nakloněno křesťanskému učení a služba Boží nemůže být dobře zachována bez řádného kázání, uznal to za spravedlivé a potřebné.

Nato bylo také s předzvěděním a svolením počestné obce rozhodnuto aby vydržování téhož kazatele bylo hrazeno z obecných prostředků a každoročně řádně vypláceno. A při tom bylo také pamatováno na urozeného pána z Lobkovic, jako dědičného pána tohoto

panství, jemuž byl tento záměr poníženě oznámen a jeho milostivé vyjádření je očekáváno. Když pak o tom došla další zpráva a nebyla shledána žádná právoplatná překážka, byl tento rád takto sepsán a k trvalé informaci zapsán do Městské knihy. Předně, že kazatel má hlásat svaté evangelium čistě a ryze podle obsahu křesťanského vyznání a bez zavádění nových nebo neproověřených učení. Za druhé, že se má chovat pokojně a mravně, ctít radu, a měšťanstvo předcházet dobrým příkladem. Za třetí, že mu bude k obživě každoročně dáváno určité množství peněz, vedle toho dřevo, bydlení a jiné potřebné náležitosti, jak tomu bylo podle starého zvyku. Dále, že škola a mládež budou pilně poučovány a křesťanská kázeň bude udržována v úctě. Toto vše bylo s vědomím rady a obce rozhodnuto, potvrzeno a veřejně vyhlášeno v roce a dni, jak je výše uvedeno. Na svědectví toho bylo toto sepsáno a obvyklou rukou potvrzeno. (Podpis chybí, ale primátorem byl v tomto roce Jakob Ruth.)

Dáno v Duchcově, roku 1584

Luterský kazatel působil v Duchcově nejméně do roku 1594. V tomto roce totiž zemřel Bohuslav Jáchym Hasištejnský z luterské větve Lobkoviců, který Duchcovské panství získal roku 1589 výměnou za Chomutovské. Nezanechal však dědice, takže se Duchcov po jeho smrti vrátil katolické linii Lobkovických Popelů. Vzhledem k tomu, jak rychle se náboženská situace polarizovala, je nepravděpodobné, že by obnovená katolická vrchnost luterského kazatele ve městě tolerovala. Tehdejší trend ilustrují události v nedalekém Hrobu. Ačkoli směry podobojí dostaly v Rudolfově majestátu (1609) další právní podporu, arcibiskup ducha Majestátu nerespektoval a dal zbořit městem vybudovaný luterský kostel. Argumentoval tím, že Majestát výslovně neuvádí náboženskou svobodu i na církevních panstvích. Smýšlení duchcovského kléru se od arcibiskupova nelišilo. Odhaluje to nástupce Valentina Cikána, *dvorní duchovní Duchcovského panství, Magistr Christophorus Prochius Lippense*. Ten si do matričního záhlaví roku 1617

vepsal svůj modlitebně zformulovaný náboženský program: *Necht' Bůh nejlepší a největší dá, aby byly příznivé, šťastně a zdárně vykořeňovány bludy a šířila se pravá římská víra*. Těžko si lze představit, že by někdo takový dokázal v pokoji žít vedle toho, kdo pravou římskou víru nesdílí.

Prameny: Z. Winter, *Život církevní v Čechách*, str. 120, 161; *Geschichte der königl. Stadt Briix, Nepomuk Siegel*, Xav. Str. 174, 188; SOA Litoměřice, Duchcov, Městská kniha, inv.č. 77, str. 431-432; SOA Litoměřice, Matriky Duchcov řk, NO inv. č. 1658 str. 369.

Emanuel Vejnár

ČEŠTÍ BRATŘI VE STARÉ POZNANI

Čeští bratři začali do Poznaně přicházet v roce 1548. Zpočátku nacházeli útočiště v domech bohatých měšťanů, otevřených náboženským inovacím. V roce 1553 přijal víru Českých bratří velkopolský magnát Jakub Ostroróg (další člen tohoto rodu, Stanisław, a rod Górků upřednostňovali luterskou víru). V roce 1564 Jakub Ostroróg umožnil Českým bratřím, aby se usadili na jeho pozemcích na kopci sv. Vojtěcha, které přímo sousedily s farností sv. Vojtěcha a zde vybudovaným starobyklým kostelem stejného jména. Podle tradice tu údajně kdysi evangelizoval Vojtěch Pražský.

Od roku 1564 měli Čeští bratři v Poznani přístup k výhodným pozemkům, nacházejícím se poblíž městských hradeb. Postavili tam dva malé kostely (německý a polský), nemocnici, školu, hřbitov a zahradu. Vzniklo tu skutečné českobratrské předměstí.

V letech 1558, 1560 a 1567 se v Poznani sešly sjednocující synody Českých bratří a luteránů, které přijaly i „další disidenty“. Podle badatelů však dominantní tendencí těchto setkání mělo být „marginalizovat kalvínské prvky“. Tyto rozdíly byly dočasně ukončeny Sandoměřskou dohodou (1570). V roce 1571 však římskokatolický biskup přivedl do Poznaně jezuitu, což se stalo přede-
dehrou agresivní protireformace.

Na přelomu 16. a 17. století byli luteráni vyhnáni z města (palác Górka, kde se dosud shromažďovali, převzaly benediktinské jeptišky z Chełmna), ale uchýlili se na místo, kde navzdory rostoucímu katolickému útlaku Čeští bratři stále existovali. V blízkosti budov Českých bratří si luteráni postavili vlastní modlitebnu, tři domy, založili školu, nemocnici pro chudé a hřbitov.

V letech 1592, 1596, 1603, 1605, 1606 a 1614 jezuité s pomocí dovedně podněcovaných davů organizovali krvavé nepokoje a útočili na česko-bratrské a luteránské komunity. Vůdci útoků byli studenti jezuitské akademie. Po každém nepokoji se protestanti pokoušeli obnovit své majetky, zničené katolíky. V roce 1616 katolíci vypálili do základů budovy česko-bratrských a luteránských komunit na kopci sv. Vojtěcha.

Pozemky Českých bratří byly poté převedeny na bosé karmelitány, kteří je užívají dodnes. V roce 1617 poznaňská radnice opět vyhnala luterské duchovní z Poznaň. O dva roky později Zikmund III. Vasa vydal královský mandát proti disidentům. Je zajímavé, že diskriminační nařízení a zákazy byly zrušeny v roce 1634, kdy město, zpustošené následky třicetileté války, zoufale hledalo osadníky, včetně lidí jiného vyznání (pravděpodobně s připomínkou šetrnosti protestantů, kteří byli nedávno z města vyhnáni).

Od 30. let 17. století se Čeští bratři, žijící v rozptýlení a částečně v ilegálních podmínkách, těšili pohostinnosti v Grzymołówě (nyní Swarzędz, nedaleko Poznaň), kde se mohli dělit o modlitebnu s luterány na panstvích kališského vojvody Zygmunta Grudzińskiego. Čeští bratři mohli také nadále využívat hřbitov, který se nacházel poblíž jejich bývalé osady, u kopce sv. Vojtěcha a hory Czerwowska. Nebyl to však jejich původní hřbitov – na jeho místě brzy vyrostl monumentální karmelitánský kostel a klášter (viditelný v ikonografii) – dnes známý jako papežská bazilika. Byl to druhý hřbitov, který luteráni založili v této lokalitě po svém vyhnání za hradby Poznaň.

V roce 1769, kdy se Rusové, periodicky okupující polská území, stáhli z Poznaň, stály u městských hradeb dva prapory barských konfederátů, vedených Antoniem Morawskim. 20. a 21. června téhož roku anonymní protestantský kronikář z Poznaň napsal: „*My, ubozí disidenti, žili jsme ve strachu a zmatku, plní hrůzy, a čekali jsme na to, co mělo přijít. Věděli jsme, že nás konfederáti považují za příčinu veškerého neštěstí...*“. 31. ledna a 3. února 1771 konfederáti zdevastovali disidentský hřbitov na Czerwowské hoře. Náhrobky, kříže, nápisy a hřbitovní plot byly vandalsky zničeny. Kronikář poznamenal: „*Bylo těžké uvěřit, že si křesťané mohou navzájem udělat něco takového.*“

Čeští bratři a luteráni, kteří se usadili v Poznani a okolí mezi 16. a 18. stoletím, byli loajálními občany. Navzdory pronásledování, vysídlování a násilí podporovali město v těžkých historických chvílích, zejména svou prací a odborností. Byli to zlatníci, zahradníci, puškaři, obchodníci, majitelé lázní, hostinští, lékárníci, železáři a knihkupci.

Historické budovy, kde se luteráni a Čeští bratři na úsvitu reformace scházeli – městská váhárna na Starém náměstí (matriční úřad), palác Górka (Archeologické muzeum) nebo kostelní a klášterní komplex bosých karmelitánů jsou v dnešní Poznani pěkně zrekonstruované, ale nenachází se tu žádná pamětní deska, která by zmiňovala protestantskou minulost těchto míst. Je čas to změnit...

Adam Suwart

Kostel a klášter bosých karmelitánů na kopci sv. Vojtěcha v Poznani, cca 1870, autor Robert Geissler; místo, kde katolíci v roce 1617 vypálili osídlení Českých bratří.

CÍSAŘ JOSEF II. A JEDNOTA BRATRSKÁ

Je málo známé, že císař Josef II. se vážně zabýval obnovenou Jednotou bratrskou a uvažoval o jejím povolení ve své monarchii. Dokonce navštívil i Ochranov (Herrnhut), aby se vlastními očima přesvědčil, co se tam děje a co bylo příčinou, že tolik poddaných utíkalo z Moravy a z Čech na Žitavsko v Horní Lužici. Tento osvícenský panovník pečoval o povznesení své říše, když mnohé bylo v jeho zemích na nízké úrovni ve srovnání s ostatními státy. Tu za ním přichází císařský dvorní rada Karel z Moseru se zvláštním, téměř revolučním návrhem, aby dovolil exulantským Bratřím usadit se na některém zaostalém místě Čech. Prý by to bylo užitečné pro celé Rakousko a mnozí utečenci by se tak navrátili. Velmi živě líčil císaři, jak v různých místech, kde nikdy nic nebylo, vybudovali Bratři velké kvetoucí řemeslnické provozovny, trhovská střediska, že se stali požehnáním celému okolí. Ředitelství Jednoty tehdy sídlilo v Barby u Magdeburgu; když se o tom všem dovědělo, obávalo se Moserova kroku. Bálo se, že toto nadsazené vychvalování bude spíše ke škodě než k užitku. Císaři se tato řeč velice zamlouvala, proto poslal vlastnoruční dopis vrchnímu kancléři hraběti Blümenbergovi s datem 3. listopadu 1781. Mezi jiným v dopise píše: „Protože má v úmyslu usadit se v Čechách větší ochranovská kolonie, a já takovému přesídlení jsem nakloněn dáti svolení, ptám se zemské správy (gubernium), jakým způsobem by se to dalo uskutečnit a kde by se toto usazení mělo povolit.“ Zemská správa českého království se vyjádřila v tom smyslu, že aby se zamezilo podloudnictví ze Saska, je žádoucí, aby byla přikázána této kolonizaci uzavřená místa v kraji Budějovickém, Píseckém nebo Broumovském. Vrchní purkrabí nebyl však pro tuto kolonizaci Bratřím nadšen a uváděl následující důvody: Kolonizace tato je nebezpečná, protože členové Jednoty bratrské prokazují svým představeným slepou poslušnost, jiných ke své církvi všemožně lákají a mezi sebou mají společné hospodářství (tzv. Heilandskasse).

Je nebezpečí, že by peníze ze svého užitku vyváželi za hranice. Krom toho všichni členové Jednoty, kteří jsou rozšířeni po celém světě, mají navzájem kontakty a tak by jakýkoliv obchod provozovali jen ke svému prospěchu. Dvorní kancléř ve svém přípisu do Prahy ze dne 24. listopadu nesouhlasila s těmito důvody, nesdílela ani obavy náboženské, protože Bratři se prý přiznávají v podstatě k témuž protestantskému směru, který byl právě výnosem císaře tolerován. Překážka zde byla jiného druhu. Protože i římským katolíkům byl zakázán styk s cizinou, platilo by totéž o Bratřích. Ti však stále tvořili jeden celek i po stránce hospodářské, třebaže byli roztroušeni po celém světě. Teprve až později byla Jednota rozdělena na samostatné větve (provincie). Císař se vyjádřil, že by i tak dovolil Bratřím usadit se v Rakousku, ale že by se všichni museli podřídit všem státním zákonům. Celé toto vyjednávání se ukázalo jako plané, protože říšský dvorní rada Moser vše podnikl z vlastní iniciativy a ředitelství Jednoty bratrské nebylo o těchto plánech ani řádně informováno. Brzy ale došlo ke skutečnému vyjednávání, tentokrát už s ředitelstvím Jednoty. Rakouský vyslanec u saského dvora v Drážďanech Metzeburk píše dne 27. února 1782 hraběti Kounicovi do Vídně o důvěrné rozmluvě se saským ministrem Wurmbem, který mu sdělil, že obdržel od ředitelství Jednoty z Barby dopis, kde stálo, že zástupci z Čech a Moravy žádají bratrské kazatele a učitele, když toleranční sbory byly neobsazené. V českých zemích je prý mnoho tisíc duší, které miní přistoupit k Jednotě bratrské, která jim by byla nejbližší. Závěrem této zprávy Metzeburk zdůrazňuje, že dopis ředitelství četl a že prosí o instrukce, jak má v této věci dále jednat. Kounic předal tento přípis dvornímu kancléři, která 4. března téhož roku informuje o všem samého císaře. Kancléř císaři připomíná, že podle patentu je povolena pouze bohoslužba augsburského nebo helvetského vyznání. Protože se Jednota bratrská k žádnému z těchto z těchto dvou vyznání nehlásí, není možné povolit, aby do Čech a Moravy přišli jejich kazatelé a učitelé. Něco podobného by se mohlo povolit jen

za předpokladu, kdyby se některá bratrská osada přistěhovala. V takovém případě by byla žádost příznivě vyřízena. Předem by se ale muselo zjistit, zda podniky takové osady by netrpěli domácí živnostníci. Tím bylo opět vše skončeno. Ti, kteří se chtěli přihlásit k víře svých otců – k Jednotě bratrské – museli nakonec zvolit některé ze dvou povolených vyznání, které by jim vyhovovalo, a státi se buď luterány nebo reformovanými. Jiná možnost nebyla. V Suchdole nad Odrou byli tajní příslušníci Jednoty již před vydáním tolerančního patentu. Mnozí obyvatelé měli své přímé příbuzné mezi těmi, kteří založili exulantský Ochranov a tam pak obnovili bratrstvo zákona Kristova. Proto nepřekvapuje jejich zájem o víru Beránkovu. V pozadí všeho byl také ještě vliv Komenského, který kdysi působil v nedalekém Fulneku. Se svými bývalými členy udržoval kontakty. Suchdolští patřili mezi ty ostatky Jednoty, pro které Komenský kolem r. 1660 vydával soubor spisů. Byla to především konfese, zpěvník a katechismus. Teprve císařský patent v r. 1861 přinesl po toleranci větší svobodu, že mohly začít svoji práci i jiné církve. V té době se vrátila do staré vlasti i Jednota bratrská. Státního uznání dosáhla v roce 1880.

Miroslav Hloušek (Kostnické jiskry 33/1988)

VZPOMÍNKY NA DĚTSTVÍ

Zelov, to je obec, kterou založili pobělohorští exulanti v roce 1803. I naše rodina mezi ně patřila. Za 130 let po založení jsem se tu narodil i já.

Pro nás, tehdejší děti, to byly vlastně dvě ulice: Na „Našem konci“ to byla ulice Petřkouská (Piotrkowska) a na „Tamtom konci“ ulice Kiliňského. Konec „Našeho konce“ byly Doliky, malé rybníčky, kam jsme se chodili koupat společně s husami, kachnami, dospívajícími děvčaty a občas se tam objevil i kuň. Rybníček byl velmi bohatý na pulce a žáby, jejich kuňkání a kvákání nezabránila ani nacistická armáda, která měla hned vedle kasárna. Za krásných, teplých večerů jsme žabí koncert neocenili, nedalo se při té

romantice spát. Můj starší bratr našel ve starém kalendáři, že Francouzi mají rádi žabí stehýnka, a tak měl nápad, že by se Doliky mohly Francouzům po válce prodat. Později, když jsme na ten žabí večerní koncert vzpomínali, nebyl to už rámus, ale krásná vzpomínka, kterou nám nemohl vzít ani Hitlerův Wehrmacht, který se nám klukům pletl stále do cesty.

Za Doliky byl les a za lesem Patyky, ideální výletní místo. Potok, louka, písečné kopce, sem tam jalovec, kde si pod jedním písečným svahem postavili vojáci střelnici. Po odchodu vojáků ze střelnice jsme v písku za terčí vyhrabávali kulky. V kamnech jsme je zbavili olova a použili jsme je na hroty šípů. Nejvíce se cenily střely do pušky, měly totiž ostrou špičku, kdežto u těch do pistole byla špička tupá, kulatá. Když vojáci zjistili, že je kopec rozhrabaný, postavili tam hlídku. Museli jsme si dávat pozor, aby nás nechytli.

Z druhé strany kopce, než byla střelnice, tekł potok, v kterém jsme chytali raky. Tedy chytali – já jsem se bál sáhnout v potoce do otvorů mezi kořeny stromu. Díval jsem se jen se závistí na starší odvážné kluky.

Ještě si vzpomínám, že pod lesem za Doliky měli povolení na vymezenou dobu tábořit cikáni. Často jsme pozorovali cikánské děti, jak si hrají, polonahé běhají okolo vozů, bosé ve sněhu, a trochu jsme jim záviděli.

My jsme měli jednotnou obuv, dřeváky, nejlepší obuv, kterou jsem kdy měl. Nemusel jsem dávat pozor, kam šlapu, výhodou bylo rychlé přezouvání, dřevák se nepotopil, když nám spadl do vody. Jedině do kostela jsem musel nosit kožené boty po bratrovi, které mi byly o hodně větší. Bratr Jiřík dědil věci po tatínkovi a já po 'Jířikoj'.

K „Našemu konci“ patřila také Slámová fabrika a hned vedle ní bylo fotbalové „boisko“ (hřiště), kam jsme s bratrem chodili trénovat. Při jednom důležitém tréninku jsme zapomněli, že máme krávě připravit krmení. Byli jsme pak bití páskem na holení. Exekuce ale skončila dříve, protože jsem nesportovně připomněl tatínkovi, že mám slabé „majtky“ (trenýrky) a Jiřík je má ze silného „tovaru“.

Měli jsme taky na „Našem konci“ fotbalové mužstvo, do kterého jsem byl nominován jako nejmladší člen (starší bratr mi to záviděl). O jmenování mužstva rozhodoval bratranec, Jeník, majitel „pilky“ (míče). Nej důležitější zápas mezi ulicemi byl však odložen kvůli konci světové války.

Začátek „Tamtoho konce“ a vlastně i Zelova byl už v Bahořině, kde „meškaly“ (bydlely) dvě rodiny. Jednak Svobodovi, u kterých bydlela tatínkova sestra Maňa provdaná za Jelínka ze Zelůvka, bratranec Karel a sestřenice Líba. Naproti Svobodům žila rodina sedláka a majitele povoznictví pana Petrůka. Byla to jediná rodina, která za války musela okamžitě opustit stavení a předat hospodářství příslušným rumunským Němcům. Naštěstí hospodářství a Bahořin po čtyřech dnech náročných hostů opustili. Petrůkovi se přátelili s našimi a v zimě, když napadal sníh, což bylo každým rokem, přijel na saních pan Petrůk a povozil nás děti na saních. Byl to pro nás ohromný zážitek.

Na „Tamtom konci“ taky měla firma Granek jednu malou textilní fabričku, která vyhořela a nešťastný fabrikant si pak musel v Lodži koupit novou továrnu.

Za Bahořiněm byl „Herbertov“ (Herbertov). Tam si postavila druhou největší textilku po panu 'Jersákoj', rodina Rejchrtů. Tam také začínal „Tamten konec“ (ulice Kiliňského).

Stalo se, že sedlák z „Tamtoho konce“ vezl do „Lousku“ (Lasku) pytle s obilím, jel s ním malý syn, který mu neustále opakoval „Táto, type se, type se.“ „Nemarud' (neotravuj), až budem v Lousku, koupím ti housku,“ odbyl ho táta. V „Lousku“ pak zjistil, že jeden poškozený pytel je prázdný. Říkalo se, že tolik „škudlivců“ (vrabců) svět neviděl, jako tehdy na „šose“ (cestě) do Lousku. „Škudlivce“ nikdo nepočítal, ale podobné historky o „Tamtom konci“ pamětníci vyprávějí dodnes.

Byli tam i schopní občané, jako „frachták“ Pospíšil, náš příbuzný. První vyměnil dřevěná obručová kola za nafukovací

pneumatiky, takovou fůru na zelovském „bruku“ (kočičích hlavách) nebylo vůbec slyšet. Na „Tamtom konci“ končí ulice Kiliňského a začíná rynek „Koščurky“ (Kościuszki), kde se slavily státní svátky, poutě a májové oslavy. Každou středu se tam konaly trhy, na které přijížděli hospodáři prodávat i nakupovat.

Cestou na trh se u nás zastavovala paní Jarecká, zahradnice z Lobudic. Nakupovali jsme od ní zeleninu a máslo, zabalené v křenovém listu. Po mnoha letech jsme se sestrou Věruškou a bratrem Jiříkem vzpomínali na pana Nevečeřala, majitele zříceniny starého vodního 'mlejna' na Patykách. Ten pravidelně navštěvoval trhy se svou starou bílou kobyldou, která každou chvíli musela odpočívat. Mysleli jsme, že do 'mlejna' nedojde. Když Němci střední trhy zakázali, ztratil se i mlynář s bílou kobyldou, která ho všude doprovázela jako věrný pes.

Za rynkem pokračovala krátká ulice, Sienkiewiczova, v které je katolický kostel (postavený roku 1933) a asi o 300 metrů dál je náš evangelický (postavený v roce 1825). Zde začíná ulice Piotrkowska a končí na Doličích.

Směrem na Lesňáky, na „Přidaukách“, jsme měli dva morgy (cca 1 hektar) zasazených brambor. Na podzim jsme se s bratrem účastnili kopání brambor. Přidělili nám dva řádky jako dospělým. Každý měl svoji motyčku, cítili jsme se velmi dospělácky.

Za okupace, když bratr už zastával práce dospělého, jsem já po něm převzal pasení krávy, na tři až čtyři hodiny dopoledne a totéž odpoledne. Byla to otravná povinnost pást na mezi a dávat pozor, aby kráva nevstoupila do obdělávaného pole. Na obecních loukách jsme pást nesměli, tráva tam byla kyselá a krátká, ale hlavně proto, že tam pásli starší pastevcí.

Přestože byla válka a naše rodina jí byla poznamenána – náš tatínek byl totiž jako polský voják zajat Rusy, později Němci a za pomoci volyňských Čechů ze zajetí uprchl – jsme si my děti hrály na vojáky často. Věděly

jsme, že o některých věcech nesmíme mluvit. Třeba, že nás chodí učit Věra Pospíšilová, absolventka pabianického lycea. Do školy mohli chodit jenom Němci nebo kdo podepsali „volkslistu“. Tu podepsalo pár rodin, většinou to byla smíšená manželství.

Při jednom domácím učení přiběhla sousedka, že chodí hospodářská kontrola. My děti jsme dělaly, že si hrajeme, kontrola pečlivě prohlédla stodolu, chlév a komoru, zjistili, že nevyrábíme na černo máslo ani žádné podobné věci. Po této příhodě v roce 1940 však vyučování skončilo a naše válečné prázdniny se prodloužily až do příchodu Rudé armády v roce 1945.

Další vzpomínání na naše dětství za okupace není ani veselé ani dětské. Poprvé jsme si to uvědomili, když německé úřady zakázaly pouštět slepice z kurníku. Kontrolu prováděla policie. Když našli na dvoře slepici, zastřelili ji, majitel ji musel odnést na policejní stanici a za každý výstřel zaplatit 5 marek. Sestra Věruška a já jsme na Vánoce dostali párek slepiček (liliputek). Když se blížila kontrola, měli jsme slepice zahnat do kurníku. Všechny se nám zahnat do kurníku podařilo, jenom ty naše dvě slepičky nám utekly. Dokonce uletěly až na střechu. Nastala střelba jako u Verdunu, peří lítalo, ale slepičky utekly. Bylo to asi první selhání německých zbraní. Důvodem toho nařízení bylo, že prý slepice roznášejí nakažlivé nemoci, árijských slepic se to netýkalo.

Po 20. březnu 1942 jsme i my děti musely být přítomné popravě deseti židovských občanů, které mezi sebou musela vybrat židovská obec. Jaké to muselo být strašné rozhodování – deset šibenic a za nimi rodiny popravovaných. Popravčí museli být též z místního ghetta. Kvůli popravě byla zastavena práce v továrně a účast na ní byla povinná. To je jedna z nejhorších vzpomínek na dětská léta. Po těchto událostech bylo jasné, co ty krásné vojenské uniformy znamenají. Zábavou členů hitlerjugend bylo chytat neněmecké děti, které potom odvedli na rynek, kde jsme dostali každý rezatý hřebík, kterým jsme vydlabávali trávu mezi kameny, od rána

do večera na slunci. A nad námi stál člen hitlerjugend, rozkročený jako dozorce v koncentračních táborech v dokonalých kopiích uniform NSDAP. Bratr Jiřík jim vždycky utekl. Teprve někdy v šedesátých letech jsme o těchto zážitcích spolu se sestrou Věruškou začali mluvit.

Poslední okupační zážitek byl den před příchodem ruské armády 16. ledna 1945. Pozdě večer k nám přišli tři vlasovci. Naše pětičlenná rodina tehdy bydlela i spala v jedné místnosti. Jeden z nich nám přikázal uvolnit postele, že se chce před smrtí vyspat v posteli, ale druhí dva ho přemluvili, že si lehnou na zem. Za svítání jsme se s velkým dojetím rozloučili. V zahradě zahodili pušky. Za pár minut přijela motohlídka, v 'sajdkáře' seděl voják se samopalem, naši nocležníci se jim vzdali. Byli s rukama nad hlavou zastřeleni. Bylo to blízko našeho kostela.

Po této výzvědné motohlídce se valila nekonečná pěší armáda, koňská spřežení, velbloudi, psí spřežení táhnoucí kulomet maxim, všichni chtěli být první v Berlíně. Část armády zůstala asi týden v Zelově. V naší jediné místnosti, kde žila pětičlenná rodina, přibyl ještě radista, seděl na truhle i s telefonem. Snad si nás vybrali proto, že tatínek se domluvil rusky i německy. Hned první noc volal telefonista veliteli, že hlídka chytila v našem lese 18letého vlasovce. Přišel poručík s jedním vojákem, začali ho vyslýchat, že zradil vlast (rodinu), a tak vzal zbraň proti vlastní matce. Voják brečel, my taky, seděli jsme na posteli a prosili velitele, aby ho ušetřil. Velitel řekl, že ho odvede na velitelství, ale už v otevřených dveřích vyndal pistoli a střelil ho do týlu, během pádu ho ještě strčil, aby padl za dveře. Tatínkovi povolili, aby ho odtáhl za stodolu. Druhý den u sousedů bylo šest německých zajatců, volali tatínka, aby jim překládal. Nejdříve se zajatců ptali, zda nejsou u SS. Všichni tvrdili, že nejsou, museli se svléci a ukázat paže, jeden z nich esesák byl. Bylo jim řečeno, že mu můžou děkovat, že z nich nebudou zajatci. Museli za stodolou utíkat k lesu a tam je postříleli. Maminka nás hlídala abychom se nedívali k sousedům na dvorek.

Jeden z vojáků, co střílel, řekl mamince, že on se hlásí ke každé popravě hitlerovců, protože jemu popravili Němci celou rodinu, vesnici srovnali se zemí, a pokud přežije, nemá kam se vrátit. To byla poslední válečná příhoda.

Snad sem ještě patří, že po vojácích zůstalo hodně zbraní a válečného materiálu. Nás hlavně zajímaly zápalné šňůry s rozbuškou na konci. Když se zapálila pod helmou, tak vyletěla helma výš, než byla naše chalupa. Následkem těchto zábav přišel bratranec Jeník Pospíšil o část ukazováčku a bratranec Vladík Pospíšil měl zmrzačený palec. A to měli ohromné štěstí, že nepřišli o oči a ruce. Po těchto událostech nám rodiče zabavili všechny zbraně i rozbušky,

Tři měsíce před odjezdem do Československa jsem chodil do polské školy, byl jsem zařazen do třetí třídy. Do školy jsem se těšil, byl jsem ale velmi zklamán. Seděl jsem v lavici s polským žákem, který mi mimo jiné často opakoval "Bejmoku, idź sobie do Czech" (Čecháčku táhni do Čech). Když první tajemník PPR v Lodži vyhlásil „Polska Polákům“, stala se celková atmosféra dosti nebezpečnou.

V Kučově byl přepaden bratrancův švagr Semerád. Při práci mu na poli sebrali dva koně a jeho zavraždili. Před odjezdem do Čech bylo více loupežných přepadení, proto tatínek se zavazadly poslední noc zůstal ve staré chalupě a my děti s maminkou jsme přespaly u 'strejčka' Viléma Pospíšila (u 'velkejch' Pospíšilů). Bylo objednáno nákladní auto, kam se naložila zavazadla tří rodin. Museli jsme zastavit před policejní stanicí a všechna zavazadla odnést ke kontrole. Naštěstí jeden ze zástupců náčelníka byl soused pan Kapuścinski, jeho zákrokem se musel náklad vrátit na nákladní auto, kterým jsme odjeli na nádraží v Lasku (Lousku). Cesta na hranice do Bohumína trvala skoro týden (cca 120 km), než jsme opustili hranici země, kde jsme po odchodu předků z pruského Slezska strávili 142 roků.

Josef Mundil

PÍSNÍČKY V DĚJINÁCH ZELOVSKÝCH ČECHŮ

O dějinách potomků českých exulantů v Zelově se můžeme dozvědět z mnoha publikací. Mě zvláště zajímala jejich touha po vlasti zapsaná v písničkách, které tak rádi zelovští zpívali. Moje maminka ráda zpívala všude – doma, v zahradě, a také s přáteli v lese na Zelůvku při hrabání podestýlky.

Maminka, a také její dcery, byly členkami zelovského pěveckého sboru. Nejeden sedlák v neděli odpoledne za pěkného počasí se posadil na poli, díval se do dálky a zpíval:

*Hrálo slunko, hrálo krásně, hrálo na horách,
pod tím slunkem chaloupka má stála jako v snách.
Tam jsem prožil svoje mládí, celý život svůj,
tam jsem již jak dítě zpíval – kde domov můj.*

*Chaloupky pod horama, co se to stalo s váma,
byly jste takové hezké, vy naše chaloupky české,
smutně teď jdeme světem, štěstí je zvadlým květem,
o vás vyprávíme s láskou pohádky našim dětem.*

*Svíí ti hvězda, svítí jasně, svítí v oblacích,
proč ti děvče moje milé na rtech znikl smích?
Musíš celý život bráti tak, jak se to dá, kdo má srdce plné lásky,
ten nezoufá.*

Tak i já, když je mi smutno, otvírám zápisník, který mi maminka věnovala a písničky zpívám. Moc rád mám z dětství tuto:

*Sedmikrásko, moje lásko, skromný jarní kvítku
víš-li proč jsi tolik milá mně chudému ditku?
Máky, růže, pěstít může kdo má pole sady,
ale moje sedmikrásko sama roste všady.*

*Sedmikrásko, moje lásko, usednu-li v trávě,
u cestičky vedle tebe rozjasní se v hlavě.
Květu hlouček na klobouček na znamení
vložím, že i já jsem sedmikráskou na tom světě Božím.*

O Svatodušních svátcích – u nás v Zelově se jim říkalo Zelené svátky – se konala konfirmace. Když byli konfirmandi u dveří kostela, tak pěvecký sbor zpíval:

*Kráčejíce do Kanánu, máme Boha vůdcem svým,
za ním třeba cestou pustou jdeme*

krokem bezpečným. V temnotách a nejistotě není možno zbloudit nám, my kráčíme jenom za ním, cestu razí však On sám.

Dál, zmužile dál, zmužile kráčeť do té krásné vlasti Kanán.

Ta píseň se mi moc líbila a s radostí vzpomínám, jak zněla ve chvíli, kdy jsem byl i já přijat do zelovského evangelického sboru.

Když už jsem později bydlel v Lodži, vždy jsem se snažil strávit Velikonoce v Zelově a účastnit se ranních bohoslužeb, abych slyšel, jak pěvecký sbor zpívá:

*Žije, žije, žije, žije, ať hrob prázdný zůstane!
Žije, žije, žije, Pán Kristus z mrtvých vstal!
Žije, žije v slávě na výsosti, svůj lid vede do radosti.
Hříšníci Pána jave, na kříž ho přibíli, to všechno hříchy naše jsou, co mu činily,
smrtelný pot mu s čela krůpějemi stýkal, on vše splnil, Bohu díky!*

Také na Vánoce vzpomínám jako na velmi důležité a radostné svátky. Na Štědrý den a na Boží hod vánoční spěchal každý potomek českých exulantů do kostela, aby se posadil do předních lavic. Jak nádherně a radostně tehdy zněla píseň, kterou zpíval kostelní sbor nebo všichni věřící v kostele:

*Tichá noc, svatá noc, jala lid v blahý klid,
dvě jen srdcí tu v Betlémě bdí, hvězdy při svitu u jeslí dří,
v nichž malé děťátko spí, v nichž malé děťátko spí.*

V době, kdy na Zelůvku bydlely jenom české rodiny potomků exulantů, patřil dům číslo 1846 Jersákovi. Za ním, stejně jako i za dalšími staveními, byly lesy, patřící hlavně sedlákům. Když bylo pěkné letní počasí, scházeli se v neděli odpoledne v lese na louce mladí i starší se svými dětmi. Té louce se říkalo „Zelený palouček”. Tady byl čas na vyprávění o předcích a o minulosti, ale i na vlastní vzpomínky. Hrál se na kytary a mandoliny a zpívaly se české písničky, třeba:

*Včera nám slunéčko svítilo a dneska ne-
svítí, miloval jsem hezké děvčátko, což bylo
jak kvítí. To mělo očička, jako malovaná
zrníčka, s tou jsem si chodíval na špacír ve-
čer do háječka.*

*Třikrát jsem háječek obešel a nic jsem ne-
získal, moje potěšení plakalo a já jsem si vej-
skal. Neplač moje potěšení, bo ti to platné
nic nejní, bo já tím vojákem musím být, ko-
nec milování. Nebo také:*

*Krásná pasačka ovečky pásala v zeleném
háji pod javorem, dej mi hubičku můj andě-
líčku, tiše ať slaviček neuslyší.*

*Tichá hubička přece slavička v zeleném
háji probudila, vzletěl do výše, zazpíval tiše,
krásná pasačka zaplakala.*

*Neplač pasačko, nermuť srdéčko, nedělej
mému srdéčku žal, až z vojny přijdu, tebe si
vezmu, na stokrát zlíbám líčka tvá.*

V podvečer zpívali:

*Když se soumrak sklání, tam za naši
strání, hvězdičky bílé zahoří tmou. Konvali-
nek vůně, kolem lesní tůně, vzduchem se šíří
nocí tmavou.*

*Když bílé konvalinky kvetou, svou vůni
omámí nás, pak láskou hlavy se nám spletou
a zdá se, že je svět plný krás.*

A když už se chystali k cestě domů, zpívali píseň:

*Jezu jako pastýř vod' nás, chcemeť býti
stádcem tvým, z pouště světa doprovod' nás
k pastvám věčně zeleným. Všechněm bídným
v širém světě ohlašuješ pomoc svou, i my
Pane, slyšíce tě, vyhlížíme za tebou.*

*V koho, Pane, jako v tebe mohli bychom
důvěřit? Vždyť jsi pro nás přišel s nebe, pro
nás dal se umučit. Ani jedna ovce tvoje se ti
nikdy neztratí, neb i z posledního boje rámě
tvé ji vychvátí.*

*S kým ty kráčíš, Pane, tomu ani vlas se
nezkříví, sladká manna z tvého domu na věky
jej oživí. Pod tvou berlou půjdem směle, bla-
žená to bude pouť, všechny hrůzy nepřítelé
duši naši nepohnouť.*

A na konec setkání se v písni ozvala i myšlenka na zemi otců:

*Snad každé město svou krásu má, na kte-
rou každý rád vzpomíná, i kdyby snad byl za
horama, nikdy nezapomíná, že tam, kde Vlta-
va hraje si s vlnkami, je Praha stověžatá
a její Hradčany za noci lesknou se jak ze zlata.*

Když večer zaplanou hvězdy nad Vltavou, pohled na Hradčany je jak malovaný, tu krásu proto nám Pán Bůh do srdce dal, aby z nás každý matičku Prahu upřímně miloval, za její krásu doma i v dáli vždycky se modlíval.

I kdyby hledal si mnoho let, po horách anebo po rovině, nenajdeš nikde tak krásný květ, jako je na Petříně. Ten když se rozvíje a slunko zahřeje, je Praha nejkrásnější, a proto každý si zazpívá písničku nejmilejší.

Během existence Zelova se do něj nastěhovalo také mnoho rodin židovské národnosti. Paní Blaziusová vzpomíná, jak přistěhovalci zpívali:

Zyce ofen dach, kikaráku alch alo mejdelo obm hasto blabalaj. Dadi dadi daj, dadi dadi daj. Dadi, dadi daj, dadidadi daj

Sedím na střeše i směju se, všechny holky se už vdali, a já ještě ne. Jak se Mošek oženil, dadi dadi daj, do bužnicy spat chodil, dadi dadi daj.

V Zelově se rozvíjel textilní průmysl. V každém domě klapal tkalcovský stav. Každý den od rána do noci lidé pracovali a bylo jenom slyšet klapání stavů: *Na mouku na cukr - na mouku na cukr.*

Mládenci u stavů zpívali:

Na prahu stála, hezká se zdála, já ji dal hubičku, ona se smála. Ty se mně nesměj, já nejsem hezkej, já sem ten tovaryš a to tkalcovskej. Proto sem k vám přišel, aby mi čas ušel. Aby mi čas ušel, aby mi čas ušel.

Po druhé světové válce se většina obyvatel české národnosti ze Zelova odstěhovala do vlasti otců. Na Zelůvku, zůstala jedna nebo dvě rodiny z potomků těch, jejichž otcové Zelov koupili. O tom už jsem psal v časopisu Exulant v číslech 53 a 54 z roku 2022. Vzpomínal jsem, jak tři přátelé Julian Stejskal, Emil Svoboda a Aleksander Gryger stáli u kostela a rozmlouvali, jak to bude dál – kostel bylo třeba opravit, také hřbitov vyžadoval péči a zbyla tu jen malá skupina členů evangelického sboru. Ale Bůh měl sbor v péči a ten nezanikl. Od roku 1952 začal pracovat v zelovském sboru farář Zdzisław

Tranda. Od začátku své práce se věnoval hodně mládeži. Jednou jsme jako mládež jeli společně do sboru ve Střelíně. Byli jsme ubytováni u českých rodin v Husinci. Pan Lelek, věkem už starší obyvatel Husince, nás vzal na procházku po lese a vykládal nám o dějinách Husince a Střelína. Místní mluvili svou češtinou a ta naše, to byla zas zelovská čeština. V neděli jsme byli na bohoslužbách v kostele v Střelíně. Na závěr se zpívala píseň R4 z kancionálu. Tu jsme dobře znali ze Zelova, tak jsme ji zpívali z plných plic na celý kostel:

Král věčný nás požehnej požehnáním svatým a všecko nám dobré dej chudým i bohatým. Račiž nás naplniti svou svatou milostí, potom k sobě přijíti do věčné radosti.

Od té doby jsme byli milovanými hosty všech rodin v Husinci a Střelíně. Mladí přátelé v Husinci a ve Střelíně nás učili písničky, které se nám moc líbily. Jednou z nich byla tato, která byla potom přeložená i do polštiny a zpívá se v Zelově dodnes:

Za krásných dnů mé mladosti, býval můj celý svět, přítel můj byl mi k radosti, a dívka rajský květ. Já mladý jsem a šťasten byl a pravždy, pravždy blaze žil, já mladý jsem, a šťasten byl, a pravždy, pravždy blaze žil.

Pryč musel jsem jít v cizinu, opustit přítele, opustit drahou dívčinu, již dal jsem srdce své, a tam v té dálné cizině, myslel jsem na ni jedině. Já mladý jsem a šťasten byl, a pravždy blaze žil.

Když opět jsem se navrátil do drahé otčiny, přítel zrak obracel – hledal své dívčiny: tu srdce mé zaplakalo, nad tím vším co shledalo, já mladý jsem tak šťasten byl a pravždy blaze žil.

Přítele mého krutá smrt v chladnou zemi skryla, dívka stala se nevěrnou a slib svůj zrušila, tu táže se to srdce mé: o blaho, blaho, kde jsi, kde?

Naše přátelské kontakty s husineckými a střelínskými však netrvaly dlouho. Po několika letech se jich většina odstěhovala do Německa a Československa. Od té doby jsme měli styky jen s paní Urbaňskou ze Střelína.

V roce 2012 jsem byl s farářem Petrem Brodským a s některými dalšími na Ukrajině. Navštívili jsme kromě jiného i Český evangelický reformovaný sbor ve Veselynivce. Po bohoslužbách bylo přátelské setkání s jeho členy, kde jsme také zpívali:

Čerešničky, čerešničky čerešně, vy jste se mně vysypaly na cestě, kdo vás najde, ať vás posbírá, já jsem měla včera večer frajera.

Byl to frajer malovaný jak růže, já bych si ho vyvolila za muže. Ani bych mu robit nedala, jenom jako růži bych ho chovala.

Jako růži, jako růži červenou já bych byla jeho ženou milenou, já bych byla jeho lilia a on moje růže, růže červená.

A keď bych ho, a keď bych ho dostala, pak bych se mu vysmála. Robit budeš a já tancovat, prece já si umím chlapce vychovat, chlapce vychovat, na vojnu ho dát, aby uměl holky milovat.

Tu píseň už jsem znal z návštěvy sboru v Husinci. Tak jsem si pomyslel, že jsem asi první a možná i poslední, kdo ji zpíval v Husinci, Zelově, Veselynivce a také v Trpístech u Mariánských Lázní. V Trpístech bydlí větší skupina reemigrantů, a také tam žije dcera mojí sestřenice Jany Hovorkové.

Někteří obyvatelé Zelova si písně, které zpívali a v nichž byl zachycen i vztah k české vlasti, zapisovali a vytvářeli vlastní zpěvníky. Jeden z nich, Karel Miller, sebral a uspořádal sborník písní s názvem „České písničky“, který později předal do archivu v Čechách. Je v něm i tato:

Jak smutno u srdce, v nevlídné cizině, kde často slzy smáčejí líc. Mysl má zalétá přes hory k dědině, kterou snad nikdy už nespátřím víc. A zrak můj stále hledí v dál, kde jsem své drahé zanechal. Útěchu žádnou když nemám, Kde domov můj si zazpívám.

V té víšce tichounké, hájíčkem vroubené, kaplička na návsi pod lípama. A za ní chaloupka, ze dřeva roubená, tam stála chudobná kolébka má. Dětský ráj chvíli kratičkou, žil jsem tam s otcem, matičkou, ta když po práci bývala, Kde domov můj mi zpívala.

Kde potok lučinou pospíchal od lesa, tam jsem vždy chodíval v nedělní čas. Poznal

jsem děvče tam, oči jak nebesa, v olšínách s ní sedal, hladil jí vlas. To byl jen krásný lásky sen, bohužel, že tak krátký jen. Když na ty doby vzpomínám, Kde domov můj si zazpívám.

Ten tichý kostelík s omšelou věžičkou, jak dumně pohlíží do okolí a často v neděli se zbožnou písničkou, ty malé prostory rozhlaholí. Když pak večerní hodinou zvonku hlas plyne dědinou, když na ty zvony vzpomínám, Kde domov můj si zazpívám.

Okolo kostela hřbitov se zelená, lípy tam tajemně šepotají. Dřímá tam věčný sen otec, máť milená, růže jen na hrobech rozkvétají. Tam v podvečer jsem chodíval, ty tiché hroby zdobíval, když na ty hroby vzpomínám, Kde domov můj si zazpívám.

V Zelově se stalo zvykem, že třetí den svátků vánočních i velikonočních, ale i při jiných příležitostech, se členové sboru scházeli v sálku staré fary a tam při čajíčku a svátečním koláči povídali a vzpomínali. Rádi při tom zpívali písničky přivezené z Čech. Je to už dost dávno, když jednou Helena a Vilhelm Jersákovi, kteří bydleli v Zelově na Hraničkách, přivezli s sebou Píseň pro Kristýnku. Zazpívali ji dvouhlasně - alt a tenor:

Stejně voní žluté květy šafránu, jako tvoje vlasy Kristýnko, tobě samo nebe slétlo do lící, jak jsi krásná moje Kristýnko. Jak je hladké portugalské hedvábí, hladší je tvá paže Kristýnko.

To byla poslední písnička, kterou jsem slyšel v sále staré zelovské fary, někdy kolem roku 1990. Dnes už se mi někdy zdá, že si můžeme jenom zazpívat:

Ta naše písnička česká (zpívaná v Zelově), ta je tak hezká, tak hezká. Tak jako na louce kytička, vyrostla ta naše písnička, až se ta písnička ztratí, pak už nic nebudem mít, jestli nám zahyne, všechno s ní pomine, potom už nebudem žít.

V letošním roce jsme oslavili 200 let od posvěcení zelovského kostela Oslav se zúčastnilo mnoho potomků zelovských Čechů z mnoha míst Evropy. Když jsme se po oslavách loučili, zpívali jsme společně, jak tomu bylo v Zelově obvyklé, píseň:

Bůh buď s vámi, než se sejdem zas! On vás veď, vám světlo dávej, v stádcí svém vás zachovávej, Bůh buď s vámi než se sejdem zas! Než se sejdem, než se sejdem, u nohou tam Ježíše, než se sejdem, než se sejdem, Bůh buď s vámi, než se sejdem zas!

Jaroslav Stejskal, rodák z Zelova

SUCHDOL NAD ODROU

100 let od příchodu reemigrantů

V roce 2025 si naše obec připomínala 80 let od velké výměny všeho obyvatelstva, která za celá staletí neměla obdoby. Původní německé obyvatelstvo muselo po prohrané válce opustit Suchdol a jejich domovy obsadilo obyvatelstvo české.

Připomínáme si však ještě kulatější výročí – stoleté, a přesto opomíjené. Po prohrané třicetileté válce 1618-1648 vznikaly v Polsku a Německu české emigrantské osady. V té době opustil Moravu i Komenský a usadil se v Lešně.

Další vlna emigrace do ciziny se vzedmula, když Marie Terezie prohrála Slezsko. Vítěz Bedřich Veliký vyzval tajné evangelíky v Čechách, aby kolonizovali Slezsko. Několik tisíc emigrantů opět odcházelo do dnešního Polska, vznikaly tu další české osady. Nejvýznamnější z nich byl Zelov. Tyto osady měly protestantský ráz, uchovaly si i rodný jazyk díky Bibli, která byla společným pojítkem.

Po vzniku ČSR v roce 1918 potomci těchto emigrantů toužili vrátit se do země svých otců, nebyla však půda, na které by se mohli usadit a byla by jim zdrojem obživy. V roce 1919 byla vyhlášena 1. pozemková reforma, která byla založena na tom, že velkostatky musely nabídnout k prodeji část své půdy. Také v Suchdole nad Odrou byla odňata z velkostatku kunwaldského část pozemků – tzv. Horní dvůr, což byla jedna z možných lokalit, kde měla vzniknout zamýšlená osada „Újezd Komenského“ pro 100 – 200 rodin reemigrantů.

Následovala pět let dlouhá a vleklá jednání. Česká národní rada po zhodnocení

složitosti celé akce, souhlasila alespoň s reemigrací symbolickou. Morálně ji podpořil i prezident T. G. Masaryk. Konkrétním organizátorem celé akce byl evangelický farář B. Radechovský. Tak bylo do roku 1928 vytvořeno v ČSR 103 repatriantských usedlostí, které obsadilo 128 rodin. V Zábřehu 14, ve Vikýřovicích 16, v Sulejovicích a Čížkovicích 15, v Encovanech 15, na třech místech na Slovensku 30 a v Suchdole 9.

Suchdolští spolu s vikýřovickými byli zahrnuti do druhé etapy, a tak suchdolský německý kronikář, ač nerad, přesto zaznamenal: *1. dubna 1925 přijelo 6 rodin z Volyně a obsadilo vyvlastněný Horní dvůr a tzv. rybník o rozloze celkem 141 ha, který byl dříve majetkem Dr. Viktora Bauera. Nebylo to šest, ale pět rodin a ne z Volyně, ale převážně z polského Zelova. Byli to Pospíšilovi, Jersákovi, Šrajbrovi, Zounarovi, Markovi. Pamětník z Kanady Dr. K. Marek vzpomíná: ...vlak byl dlouhý, zastavovali jsme v každé stanici. V Suchdole odpojili náš vagon, vlak pokračoval do Vikýřovic. Na nádraží byl někdo, kdo nám ukázal, kam máme jít. Vedli jsme krávy s vozy přes vesnici. Lidé [německé obyv.] se seběhli, styděl jsem se před nimi a popoháněl krávy.*

Pro reemigranty v Suchdole připravila vznikající česká menšina uvítací slavnost 14. června. To již stála česká menšinová škola (dnes Penzion Poodří), která se stala později kulturním centrem zdejších Čechů. Na podzim přijely další dvě rodiny – Smetanovi a Špringlovi, a usadily se na Rybníkách. Z tohoto období pochází krásná společná fotografie statečných a odhodlaných reemigrantů, kteří se vrátili do své vlasti, ač v jejich novém domově se mluvilo německy, což je silně zaráželo.

Reemigranti si Horní dvůr čp. 115 rozdělili mezi čtyři rodiny: Pospíšilovi, Jersákovi, Šrajbrovi, Zounarovi. Markovi začali stavět dům čp. 298 na pozemcích Horního dvora při hlavní silnici (později jej prodali Kukolovi). Na dolním konci obce u mlýna zakoupili pozemky „Na rybníkách“ a stavěli své domy Smetanovi čp.295 (později 425) a Špringlovi čp.296. Počátky byly velice těžké, žilo se

velice skromně až chudě, někteří dokonce bydleli spolu s hospodářskými zvířaty.

Některé rodiny se vrátily odkud přišly nebo se vystěhovaly za oceán. Byli však pracovití a jejich podmínky se výrazně zlepšily. Styky s rodinami v zahraničí a ostatními repatrianty byly časté a sňatky se uzavíraly většinou „mezi svými“. Jejich čeština byla odlišná, ovlivněná bibličtinou. Přes to, že v Suchdole byl silný německý evangelický sbor, čeští evangelíci se scházeli při bohoslužbách v menšinové škole a repatrianti baptistického vyznání – Markovi a Špringlovi konali bohoslužby u Marků. Na zdejším evangelickém hřbitově ti, kteří odešli na věčnost, leží taktéž většinou v šestém oddělení „mezi svými“ – ale v zemi otců.

Příchod sedmi reemigrantských rodin do Suchdolu v r. 1925 byl velikou posilou pro vznikající českou menšinu. Byl to příliv dětí do české menšinové školy i jejich účast na českých akcích. Především to byly oslavy Husovy 6. července, na které si zpravidla zelovská mládež nacvičila některou z vlastneckých písní. Slavnosti se konaly většinou na vznikajícím Sokolském hřišti.

Nebyli však vždy v Suchdole vítáni s otevřenou náručí. Manželka Bedřicha Pospíšila (matka Teofila) zemřela v r. 1925, v témže roce, ve kterém dorazili do Suchdolu. Mezi německé evangelíky nebyla přijata ani na hřbitov mezi zemřelé. Rodina ji vezla na hřbitov do Mankovic, kam taktéž nebyla přijata. Nakonec přece jen odpočívá, patrně na přimluvu někoho vlivného, na evangelickém hřbitově v Suchdole a vysoký štíhlý obelisk v šestém oddělení se špatně čitelným textem připomíná tuto trapnou příhodu. Německý nacionalismus v té době již kvetl.

Odměnou za vytrvalost kolonistů na Horním dvoře byla dobrá úroda, která se nedala srovnávat s chudší zemí v okolí Zelova. Žně se v počátcích konaly společně a přinesly trochu lepší životní podmínky. Šrajbrovi, kteří stavěli na Rybníkách, se v r. 1928 rozhodli pro návrat do Lodže v Polsku, ale část rodiny hledala lepší podmínky v Kanadě – Winnipegu. Rozestavěné chlévy, stodolu

a pozemky odkoupili další zelováci – Ranšovi, jejichž potomci zde bydlí dodnes (Štveřákovi).

V r. 1926 se přistěhovala ze Zelova další rodina – Karel Pospíšil s dětmi Olgou (později Vaculová), Bertou (později Bayerová), Emou (později Musilová) a synem Ottou. Koupili 18 hektarů za železničním přejezdem na Mankovice a postavili si čp. 294 (dnes už neexistující). V r. 1936 je přijeli navštívit příbuzní (také zelovští) z Brazílie. Dochovaná korespondence dokládá, jak v té době mezi dvěma válkami lidé často hledali co nejlepší podmínky pro život až za oceánem.

Dnes žije v Suchdole téměř 50 potomků těchto statečných kolonistů – zelováků. 11. října 2025 jsme si na místní evangelické faře při pěkně navštíveném setkání připomněli stoleté výročí této významné a dramatické události.

Daniel Říčan

J. B. KRAICZ A T. G. MASARYK

Český lékař Jan Bohuslav Kraicz byl vnukem Jana Szepessyho (1797 – 1884), pastora německého evangelického sboru (1781) v Suchdolu nad Odrou a seniora českých evangelických sborů augsburského vyznání na Valašsku (suchdolský seniorát). Po roce 1900 podporoval tento toleranční sbor také vznik nových českých kazatelských stanic v Hranicích na Moravě, Příboru a Moravské Ostravě. V roce 1918 se evangelické a. v. sbory na Valašsku staly součástí Českobratrské církve evangelické a sbor v Suchdolu nad Odrou přešel do DEK (Německé evangelické církve) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

MUDr. Jan Bohuslav Kraicz připravoval příchod Tomáše G. Masaryka, prvního čs. prezidenta, do vlasti. Dědeček sloužil v německém luterském sboru a jeho vnuk „zachránil“ T. G. Masaryka a vznikla Československá republika. Více se dočteme z publikace MUDr. Jan Bohuslav Kraicz (1869 – 1929), autor Josef Kramář a kol., vydal Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí, 2008:

Ve východní části Hostýnských vrchů leží vesnice Hošťálková. V polovině devatenáctého

století, kdy byla ještě nazývána Hošťalkov nebo Hošťálkov, měla necelé dva tisíce obyvatel, z nichž drtivá většina byli evangelíci „augšpurského“ vyznání. Evangelický kostel byl tady postaven již v roce 1783, tedy dva roky po vyhlášení Tolerančního patentu. V nejbližším okolí byly současně založeny nové toleranční sbory v Pržně, Ratiboři, Rusavě, Vsetíně a jinde. Hošťálková patřila mezi početné vesnice Valašska, kde se pobělohorské rekatolizační snahy po dlouhá desetiletí prostě mívaly účinkem, evangeličtí kazatelé zde působili dlouho po Bílé hoře, až do roku 1657. Valašsko bylo jednou z nejlutestějších končin českých zemí před Bílou horou a Hošťálková se stala střediskem evangelického hnutí před vydáním Tolerančního patentu. V tomto prostředí našel útočiště evangelický farář, slovenský vlastenec a „pansláv“ Jan Jiří z Kraiců, jehož se uherským úřadům podařilo vypudit ze slovenské Modry.

V roce 1865 začal působit ve sboru v Pržně u Vsetína, o rok později již byl farářem v Hošťálkově. Jeho manželkou byla Hermína, dcera faráře a seniora v Suchdole nad Odrou Jana Szepessyho, rodáka ze Slovenska. Z jejich manželství se narodilo celkem pět dětí. Dne 8. dubna 1869 se jako třetí dítě narodil Jan Bohuslav Kraic. Křtil jej dědeček Jan Szepessy, za kmotry mu byli Samuel Jurénka, evangelický farář ve Vsetíně, a Karel Eduard Lány, evangelický farář v Černilově u Hradce Králové. Matka Hermíny byla Karolína Zuzana Šulek ze Sobotiště u Senice, rovněž farářská dcera. Její sestra Ludovíta byla matkou Pavla Štefánika, evangelického faráře v Košiariskách. To byl otec Milana Rastislava Štefánika. Jan Bohuslav Kraic a Milan Rastislav Štefánik jsou tedy bratranecké děti.

Významnou událostí v životě mladého a bystrého Jana Blahoslava Kraice byl jeho příchod na gymnasium do Valašského Meziříčí s „vyučovacím jazykem slovanským“, jak pravily stanovy. Studium úspěšně zakončil maturitní zkouškou v roce 1888, pak studoval medicínu v Praze, začal se zajímat o „svět politiky a politického zápasu“ a stýkat

se s T. G. Masarykem, Karlem Kramářem, Janem Herbenem a dalšími „realisty“ okolo časopisu Čas. Předtím byl profesor Masaryk v roce 1880 přijat do reformované církve, ve které hledal návaznost na reformační učení. Kraic se v té době plně kvasu rozhodně neztratil. V roce 1892 začal s „kroužkem svých přátel“ vydávat Jednotu, sborník věnovaný moderním otázkám náboženským, podporoval studenty v duchu české reformace (přeji vám, aby z Vás vycházeli mužové podobní Husovi a Jeronýmovi) a vykonával funkci jednatele v akademickém evangelickém spolku Jeroným.

Kraic se dne 25. září 1895 v Badenu u Vídně oženil s tehdy dvacetiletou Frídou (Elfridou) Winklerovou, která se narodila 25. května 1875 ve Vídni a byla pokřtěna dne 18. srpna 1875 v Pozděchově na Valašsku, kde byl její dědeček Franz Winkler učitelem; z tohoto rodu bylo několik luterských pastörů. Oddávajícím byl otec ženicha farář Jan Jiří Kraic. Kraicův otec působil v té době již v Pozděchově, odkud v následujícím roce odešel do důchodu zpět do slovenské Modry. S Masarykem udržoval Kraic přátelský vztah i nadále. Milan Rastislav Štefánik přišel v roce 1898 do Prahy studovat techniku. Kraic jej přivedl do evangelického akademického spolku Jeroným a také zprostředkoval Štefánikovo setkání s T.G. Masarykem. Jejich heslem bylo: národ se má chovat mravně jako Mistr Jan Hus a statečně jako Jan Žižka. Nakolik toto setkání bylo osudové, ukázala až daleká budoucnost. Kraic dokončil studia medicíny na počátku roku 1902 a začal pracovat v Praze na klinice. Na jaře 1905 se Kraicovi přestěhovali do Valašského Meziříčí, kde MUDr. Kraic vykonával svou odbornou praxi.

Císařským patentem ze dne 30. ledna 1907 byla rozpuštěna stará říšská rada a všeobecné volby byly nařizeny na měsíc květen téhož roku. T. G. Masaryk se rozhodl kandidovat na Valašsku. MUDr. Kraic začal vést z Valašského Meziříčí v Masarykův prospěch dle tehdejších měřítek mohutnou předvolební kampaň. Burcoval své přátele a známé dopisy, aby se postavili za Masaryka. Budoval síť

sokolských pracovníků v obvodu, kteří pak pro Masaryka působili ve svých jednotách. Proti profesoru Masarykovi a hrstce jeho věrných zde stála mocná katolická církev s celou svou hierarchií. Masaryk ve volbách v roce 1907 zvítězil a byl zvolen za poslance do říšské rady. Po vítězných volbách začal plnit své povinnosti poslance ve Vídni. Svůj mandát vykonával velmi úspěšně a nezapomínal na své voliče z východomoravských měst. Ve svém volebním obvodu se zasloužil o vypracování projektu později budované dráhy Vsetín – Bylnice, účinně pomohl při zřízení dívčího gymnázia ve Valašském Meziříčí, Okresního hejtmanství ve Vsetíně a Okresního soudu ve Zlíně. Vymohl subvenci pro vodovod ve Vsetíně, zasadil se o provedení hrazení rozvodňujících se bystřin i o zavedení telefonu. V tomto kraji dříve působila nekatolická moravská šlechta, dále Jan Blahoslav, Jan Amos Komenský, Jiří Třanovský, František Palacký a další. MUDr. Kraicz nezahálel, pokračoval ve svých veřejných aktivitách a spolupracoval s T. G. Masarykem.

A přišel rok 1911. Dne 31. března 1911 byla rozpuštěna říšská rada. Nové volby byly vypsané na 13. června. Profesor Masaryk byl vyzván, aby za obvod znovu kandidoval. Kandidaturu přijal. Měl za sebou čtyři roky skutečně plodné práce. Masarykova obliba u voličů rostla. Projevovalo se to i tím, že řada měst jeho volebního okrsku mu udělila čestné občanství. Valašské Meziříčí tak učinilo dne 5. října 1910. MUDr. Kraicz se s týmem svých spolupracovníků pustil opět do usilovné předvolební práce jako v roce 1907. Práci však měli usnadněnou a tyto volby již nebyly tak dramatické. Volby se konaly dne 13. června 1911. Profesor Masaryk na Valašsku podruhé vyhrál. Bylo to za podpory MUDr. Kraicze, bez něhož by Masaryk stěží vyhrál a nemohl by aktivně zasahovat do českého politického života i do mezinárodních vztahů. Ve svém druhém volebním období se Masaryk věnoval především práci vědecké a politické. Dopisoval své dílo Rusko a Evropa, aktivně zasahoval do českého politického života i do mezinárodních vztahů hlavně

v průběhu první balkánské války. V té době měla evangelická církev augsburského vyznání v Čechách a na Moravě 75 sborů, z nichž se 28 českých sborů později připojilo k Českobratrské církvi evangelické.

Začátek světové války postavil do nové role i poslance Masaryka. Ten se již připravoval na svůj rozhodující střet s habsburskou monarchií a odjel do emigrace dne 18. prosince 1914. Odjížděl jako říšský poslanec valašských měst, aby se vrátil jako první prezident osvobozeného státu. Těsně před odjezdem ještě navštívil Valašské Meziříčí a debatoval s MUDr. Kraiczem a dalšími známými. Válka připravila Masarykovi a Kraiczovi rozdílné osudy a znamenala také jejich dlouhé odloučení po čtvrt století trvajících kontaktech a vzájemné spolupráci. MUDr. Kraicz byl „jeden z těch, kteří připravovali příchod“, nejen Masaryka, ale i Štefánika. Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika, Tomáš Garrigue Masaryk se stal prezidentem republiky (zvolen 14. 11. 1918) a členem sloučené české evangelické církve (generální sněm 17. a 18. 12. 1918), která později přijala název Českobratrská církev evangelická. Tomáš Garrigue Masaryk se vrátil do Prahy až 21. prosince 1918. Po letech odloučení se Kraicz s Masarykem mohli opět setkat.

Atmosféru prvního poválečného setkání Kraicze s Masarykem zachytila Hana Kraiczová (dcera) v článku „Masaryk – Kraicz“ (Věstník československých lékařů č. 49, ročník 1937) a zároveň jím upřesnila průběh onoho slavného dne: „*Přišel převrat. Masaryk se vrací do Prahy jako vítěz. Otec jej očekává památného 21. prosince v salonku Wilsonova nádraží. Mezi oficiálními zástupci nebyl. Jakmile se Masaryk objevil ve dveřích salonku, tata k němu přistoupil, podal mu ruku a řekl několik přátelských slov na uvítanou. Stiskli si oba ruce, usmáli se na sebe a bylo viděti, že presidenta Masaryka shledání s dávným přítelem potěšilo. Teprve potom přišlo přivítání oficiální.*“

V témže článku popsala i průběh návštěvy u prezidenta o několik týdnů později: „*Koncem ledna jsem šla s otcem navštívit pana*

presidenta na Hrad. Zastihli jsme ho právě u večere. Vzpomínky na staré přátelství, radost z prvního setkání, vliv nezvyklého prostředí, to vše v nás splývalo v podivný, nevy-slovitelný pocit, který si snad pan prezident vykládal jako stísněnost, protože nás vítal slovy: „Jako doma, jako jsme byli spolu dříve.“ Projevoval stejný zájem o naši rodinu jako před lety a vyptával se na svůj volební okres, na lidi, kteří pracovali s ním i proti němu... Po večeri nám v sousedním pokoji vykládal o svých zkušenostech z Ruska, Petrohradu, Moskvy, jak tam byl za revoluce v nebezpečí života, jak se při poslední cestě z Norska do Anglie vyhnuli v posledním okamžiku bludné mině. A po besedě si šel pan prezident vyřídit korespondenci. Zábavu mezi tím vedl Jenda Masaryk, který zahrál několik slovenských písniček. Po práci se přišel pan prezident ještě na nás podívat. Bylo to jako za starých časů“. „Blahoslavený národ, jemuž je Hospodin Bohem.“

Zdeněk Buchta

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

Po stopách reformace a reemigrantů do západních Čech

Každý rok pořádáme zájezd na místa připomínající historii reformační, exulantskou a reemigrantskou. Letos jsme se vydali ve dnech 8. – 10. května 2026 do západních Čech. Autobus vyjel ze Svitav, na vlakovém nádraží v Pardubicích přistoupili ti, kteří přijeli vlakem z Olomouce. Na Černém Mostě nastoupilo nejvíce lidí. Po pozdravu a modlitbě vedoucí zájezdu jsme vyrazili, sice trochu se zpožděním, na hrad **Krakovec**. Zde trávil poslední chvíle před odjezdem do Kostnice Mistr Jan Hus. Pan kastelán i přesto, že jsem říkala, že jsme ve skluzu a máme jen hodinu na prohlídku, to vzal pěkně, jak se říká, „od podlahy“. Dozvěděli jsme se vše o historii hradu (on to vlastně ani hrad není, je to zámek), přes architekturu až po současnost. Pod hradem je i krásná socha Jana Husa. Nepršelo nám, ale byla velká zima.

Poté jsme zajeli do Oráčova, a zavzpomínali u desky, kterou spolek Exulant odhalil v roce 2019, na manžele Annu a Jana Jelínkovy. Bratr Jelínek zajistil rekonstrukci oráčovského kostela a v něm sloužil až do svých 93 let. Byl také oceněn za neokázalé hrdinství a skutky, jimiž zachránil desítky lidských životů nejen za války, ale také v po-hnuté poválečné době, plaketou generálního štábu armády ČR Laudi Memorabilis, a později již „in memoriam“ jedněmi z nejvyšších českých a polských vyznamenání – Řádem Tomáše Garrigua Masaryka a řádem Virtus et Fraternitas. V roce 2017 mu byl umístěn pamětní kámen v „Zahradě spravedlivých“ ve Varšavě.

Autobusem jsme dokonce zajeli až k místnímu hřbitovu, tak úzkou cestou, že místní lidé vybíhali s překvapením v obličeji. Asi si mysleli, že nás navigace špatně navedla. Nebyla to navigace. Na hřbitově jsme navštívili hrob manželů Jelínkových. Rozloučili se s paní Jelínkovou, neteří manželů Jelínkových a vyrazili do Kláštera Teplá, kde jsme byli ubytovaní. Na večeri nás čekala teplá čočková polévka, řízek a brambor. Navštívit nás přišli i místní z Teplé, někteří si povídali, někteří šli prozkoumávat park kláštera.

V sobotu po snídani nás čekala prohlídka samotného kláštera. Po prohlídce jsme spěchali k autobusu, kde na nás čekal už připravený balíček s jídlem na celý den a také další spolkaři, kteří s námi jeli na výlet jen v sobotu. Úplně plný autobus se vydal do Jáchymova, horského městečka, kde se těžilo v 16. století stříbro, a které v roce 1516 založil hrabě Štěpán Šlik. V Jáchymově se nachází první luterský kostel v českých zemích. Po Bílé hoře byl vysvěcen na katolický kostel. Provázela nás místostarostka města Jáchymov paní Baranek. Velice děkujeme za čas, který nám v sobotu věnovala, vše ukázala a vysvětlila.

Další naše kroky směřovaly za hranice, a to do Johannegeorgenstadtu. Jedná se také o hornické město, stejně jako Jáchymov, a bylo založené evangelickými exulanty

z Čech, kteří museli odejít po Bílé hoře. Prohlédli jsme si kostel, uvnitř naleznete malby, které představují odchod exulantů a domácí bohoslužby. Moc hezký kostel, pořád je tam cítit jejich duch.

Autobus pak směřoval do Chebu, kde jsme měli „rozchod“, každý si mohl dělat, co chtěl. Většina se vydala na náměstí, aby viděla Špalíček. Byl tam trochu ruch, na náměstí probíhala slavnost vína, hodně lidí a také hodně vojenské techniky, protože celý víkend probíhala oslava vítězství ve II. světové válce. Po Chebu jsme jeli už přímo na hotel, ale vzali jsme to přes Mariánské Lázně, kde jsme sice neviděli všechno, protože probíhalo otvírání sezóny a všude bylo hodně lidí a uzavřených silnic. Udělali jsme takovou spanilou jízdu přes město až nahoru ke Krakonošovi. Pak jsme rychle spěchali na večeři, kde nás čekala písmenková polévka (některým udělala radost, mohli si složit svoje jméno), a knedlo zelo vepřo.

Po večeři se relaxovalo, někteří z nás se jeli podívat do Jankovic, vesničky, která je od Teplé kousek a řada našich předků sem směřovala po návratu do Československa po II. světové válce. Snažili se tady asimilovat, pokračovat v tom, co dělali v místech, ze kterých přijeli. Provázel nás bratr Kupec, místní rodák, která nás překvapil tím, jak si všechno pamatoval, jména, čísla domů, kdo se kde narodil, kdo s kým žil. Moc děkujeme za prohlídku obce.

V neděli po snídani nás čekaly bohoslužby ve sboru ČCE v Teplé, místní nás velmi mile přijali, připravili pohoštění, a protože byl zrovna Den matek, ženy ze zájezdu obdržely květinu. Na bohoslužbách byl i místní pan starosta, který obdržel jako dar brož s exulantskou růží. Samozřejmě nechyběla společná fotka na zahradě.

Poté jsme navštívili husitský památník u Tachova, kde jsme se seznámili s historií bitvy, společně jsme se vyfotili u památníku, a pak už jen cesta domů. Před Prahou a v Praze byla velmi hustá doprava, ale na Černý Most jsme dojeli pár minut po 16. hodině. Velká skupina vystoupila a ostatní

pokračovali do Pardubic tak, aby stihli navazující spoje.

Tři dny utekly jako voda, všichni jsme si to užili. Velice nás těší, že se zájezdů účastníte v takovém počtu, (někteří z Vás už s námi nemohou jet ze zdravotních důvodů, těm děkujeme za modlitby) nutí nás to vymýšlet další. Nebojte, už teď se nám v hlavě něco rýsuje.

Kateřina Tomínová

ZÁVĚREM

Dočetli-li jste až sem, víte, že velkou část obsahu tohoto čísla tvoří příspěvky spojené ještě s událostmi a výročími připomínanými v loňském roce. Jsou to: husovská přednáška Bronislawa Kamińskiego ze sympozia ve Stroužném, příspěvek Emanuele Vejnara k České konfesi, vzpomínky zelovských rodáků Josefa Mundila z Prahy a Jaroslava Stejskala z Łodže vztahující se k loňskému 200. výročí zelovského kostela a 80. výročí reemigrace a také článek k reemigraci zelovských Čechů do Suchdolu nad Odrou. Věříme, že toto doplnění minulého věstníku není na škodu.

Upozorňujeme na naše webové stránky www.exulant.evangnet.cz, kde jsou pravidelně uváděny aktuální informace o činnosti spolku.

K tomuto číslu věstníku si dovoluujeme přiložit i složenku a děkujeme Vám všem, kteří pamatujete na činnost spolku Exulant svými finančními příspěvky. Z vašich darů hradíme i náklady na vydávání a rozesílání věstníku. Číslo účtu spolku Exulant je **209898309, kód banky 0800**.

Podmínkou členství v našem spolku není osobní "příslušnost" k exilu, resp. k reemigraci. Do svých řad zveme všechny zájemce o dědictví české reformace. Přihlášku můžete zaslat na náš e-mail [<exulant@evangnet.cz>](mailto:exulant@evangnet.cz) nebo ji poslat na poštovní adresu spolku:

EXULANT, z.s., Jungmannova22/9, 110 00 PRAHA 1.

Každá přihláška nás těší.

Jan Bistranin

**EXULANT, zapsaný spolek srdečně zve na každoroční
K O N F E R E N C I,**

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se bude konat

**v sobotu 19. září 2026 od 10,00 hodin ve sborovém domě baptistického sboru
v Praze 4, Na Topolce 14 (příjezd metrem, linkou C na stanici Vyšehrad).**

Po biblickém úvodu ThDr. Lydie Kucové uslyšíme přednášky:

PhDr. Zdeňky Kvasničkové k reemigraci potomků exulantů ze Slezska po druhé světové válce

a

Filipa Holienčina o vikári Rudolfu Šedém a jeho fotografiích.

.....

**Výbor zapsaného spolku EXULANT svolává
VÝROČNÍ ČLENSKOU SCHŮZI,**

**která se uskuteční v sobotu 19. září 2026 od 13,00 hodin ve sborovém domě
baptistického sboru v Praze 4, Na Topolce 14**

Program:

1. Ustavení členské schůze.
2. Výroční zpráva o činnosti spolku za rok 2025
3. Zpráva o hospodaření spolku za rok 2025 a současný stav financí.
4. Zpráva revizní komise.
5. Další informace, návrhy, diskuse

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika. http://exulant.evangelnet.cz , registrace MK ev.č. E23692	ISSN 1801-514X
---	----------------